

TÜRK SANAYİCİLERİ VE İŞADAMLARI DERNEĞİ

Bankacılık ve Reel Sektör İlişkilerinin Geliştirilmesine Yönelik Öneriler

**BANKACILIK VE REEL SEKTÖR
İLİŞKİLERİNİN GELİŞTİRİLMESİNE
YÖNELİK ÖNERİLER RAPORU**

İÇİNDEKİLER

YÖNETİCİ ÖZETİ.....	4
1. GİRİŞ.....	13
1.1 TEORİK ÇERÇEVE.....	13
1.2. TÜRKİYE’DE KREDİ VE REEL KESİM İLİŞKİLERİNİ İRDELEYEN ÇALIŞMALAR.....	14
1.3. REEL SEKTÖR KREDİ İLİŞKİSİ PRATIĞİ: TÜRKİYE	14
1.4. MEVDUATIN KREDİYE DÖNÜŞME ORANI	16
1.5. KREDİLERİN ÖZEL SEKTÖR VE KAMU KESİMİ DAĞILIMI	17
1.5.1 Kredi ve Menkul Kıymetler Portföyü İlişkisi	18
1.5.2. Kredi Riski ve Takipteki Alacaklar.....	19
1.6. BÜYÜME VE KREDİ HACMİ İLİŞKİSİ	20
2. KAMU KESİMİNİN BANKACILIK SİSTEMİ ÜSTÜNDE KREDİ OLUŞUMUNA ENGEL TEŞKİL EDEN ETKİLERİ.....	23
2.1. KAMU KESİMİ BORÇ YÜKÜ.....	23
2.2. KAMU BANKALARININ SEKTÖRDEKİ AĞIRLIĞI	24
2.3. ARACILIK MALİYETLERİ	25
2.4. PARA POLİTİKALARI.....	26
2.5. VERGİLENDİRME	27
3. BANKACILIK VE REEL SEKTÖR İLİŞKİLERİ: REEL SEKTÖR TARAFINDAN YAPILMASI BEKLENEN KONULAR.....	29
3.1. REEL SEKTÖR TARAFINDAN AÇIKLANAN MALİ TABLOLAR.....	29
3.2. ENFLASYON VE KONSOLIDASYON MUHASEBESİ UYGULAMALARININ FAYDALARI.....	31
3.3. MUHASEBE STANDARTLARI VE DENETİM	31
3.4. REEL SEKTÖR KURUMLARININ ÖZKAYNAK YAPILARININ GÜÇLENDİRİLMESİ.....	32
3.5. REEL SEKTÖR MALİ YAPISINI GÜÇLENDİRMEK İÇİN SERMAYE PİYASALARI ÜZERİNDEN SAĞLAYACAĞI KAYNAKLAR.....	32
3.6. REEL SEKTÖR KURUMLARININ KREDİ RATINGİ ALMASI	33
3.7. UZUN VADELİ PLANLAMA	34
3.8. KURUMSALLAŞMA	35
3.9. MESLEK ODALARININ BANKA VE REEL SEKTÖR KURUMLARI ARASINDA OYNAYACAĞI ROL.....	37
4. BANKACILIK VE REEL SEKTÖR İLİŞKİLERİ: BANKACILIK SEKTÖRÜ TARAFINDAN YAPILMASI BEKLENEN KONULAR.....	39
4.1. BANKALARIN ORTAK VERİMLİLİK ARTIRICI TEDBİRLER ALMASI.....	39
4.2. SEKTÖREL BİLGİ PAYLAŞIMI VE DEĞERLENDİRMESİ.....	42
4.3. BANKALARIN KURUMSAL YÖNETİŞİM İLKELERİ DOĞRULTUSUNDA YAPILANMASI.....	45
4.4. GÜVENİLİR RİSK ÖLÇÜM METOTLARININ ETKİN KULLANIMININ SAĞLANMASI	49
4.5. BEKLENMEYEN RİSKLERE KARŞI SİGORTA GÜVENCE SİSTEMLERİNİN GELİŞTİRİLMESİ	51
4.6. BASIN İLE İLİŞKİLERİN DÜZELTİLMESİ.....	53
4.7. KOBİ’LERİN RİSK SERMAYESİ YOLUYLA DESTEKLENMESİ.....	53
4.8. KOBİ’LERE DOĞRUDAN FİNANSMAN DIŞINDAKİ ALANLARDA DA ÇÖZÜM PAKETLERİ VE DANIŞMANLIK HİZMETLERİ SUNARAK GELİŞİMLERİNE KATKIDA BULUNULMASI.....	56
4.9. REEL SEKTÖRÜ E-TİCARETE YÖNLENDİRME	59
4.10. REEL SEKTÖRDE ALTERNATİF DAĞITIM KANALLARI BİLİNCİ YARATMA YÖNÜNDE ÇALIŞMALAR YAPILMASI.....	61
4.11. VERİMLİLİK ÖLÇÜM SİSTEMLERİ GELİŞTİRİLMESİ	64
5. BASEL-II SÜRECİNİN TÜRK REEL VE FİNANS SEKTÖRLERİNE ETKİSİ.....	68
5.1. BASEL-II’NİN ANA HATLARI.....	69
5.2. MİNİMUM SERMAYE YETERLİLİĞİ.....	69
5.3. SERMAYE YETERLİLİĞİNİN DENETİMİ.....	70

5.4. PİYASA DISİPLİNİ	70
5.5. BASEL-II'NİN TÜRK FİNANS VE REEL SEKTÖRÜNE ETKİSİ	71
6. SONUÇ VE DEĞERLENDİRMELER.....	75
KAYNAKLAR	79

TABLO LİSTESİ

TABLO 1: MEVDUAT VE KREDİLERİN TOPLAM AKTİFLERE ORANI	16
TABLO 2: YILLAR İTİBARI İLE KREDİLERİN DAĞILIMI	17
TABLO 3: TAKİPTEKİ KREDİLERİN TOPLAM KREDİLERE ORANI	20
TABLO 4: KAMU BANKALARI VE BORÇ STOĞU	24
TABLO 5: KAMU BANKALARI VE TL FONLAMA.....	25
TABLO 6: ARAŞTIRMA SONUÇLARINA GÖRE KANALLARIN KULLANIM YÜZDELERİ.....	62

ŞEKİL LİSTESİ

GRAFİK 1: TÜRKİYE'DE KREDİLER/GSMH'NİN YILLAR İÇİNDEKİ SEYRİ.....	17
GRAFİK 2: KAMU VE ÖZEL BANKA KREDİLERİNİN TOPLAM KREDİLER İÇİNDEKİ PAYI.....	18
GRAFİK 3: MENKUL DEĞERLER CÜZDANI VE KREDİLERİN TOPLAM AKTİFLERE ORANI.....	19
GRAFİK 4: TAKİPTEKİ KREDİLERİN TOPLAM KREDİLERE ORANI	20
GRAFİK 5: KREDİ VE BÜYÜME İLİŞKİSİ.....	21
GRAFİK 6: KREDİLERİN MEVDUATI KARŞILAMA YÜZDELERİ VE KREDİ MEVDUAT VE MENKUL DEĞERLERİN TUTARLARI	24
GRAFİK 7: KAMU BANKALARINDA ŞUBE VE PERSONEL SAYISI.....	25
GRAFİK 8: BASEL II ÇERÇEVESİNDE SERMAYE YETERLİLİĞİ.....	70
GRAFİK 9: BANKALARIN TERCİH EDECEĞİ FİRMALAR	72

YÖNETİCİ ÖZETİ

Bankacılık sektörünün en önemli işlevlerinden biri tasarruflarla yatırımlar arasındaki önemli bağlantıyı kurarak finansal aracılık görevini yerine getirmektir. Ülkemizde finansal liberalleşme ile kısa sürede büyük gelişme gösteren bankacılık sektörünün kurumsal kredi hacmi gelişmiş ülkelere oranla henüz yeterli düzeye ulaşabilmiş değildir. Türkiye ekonomisinde, reel sektör bankacılık ilişkisinin tatmin edici düzeylere ulaşması hem sürdürülebilir kalkınmanın sağlanabilmesi hem de yaklaşan Avrupa Birliği uyum süreci için büyük önem arz etmektedir. Bu bağlamda, bankacılık sektörünün yaklaşan bu kritik dönemde reel sektör ile daha aktif ve organik bir ilişki kurması gereklidir. Bu amaca yönelebilmek için gerek özel sektör gerek kamu kuruluşları azami çaba göstermeleri şarttır. Bu çalışma da bu ilişkinin sağlamlaştırılabilmesi için kaleme alınmış ve bu hayati ilişkisinin daha sağlam temellerle kurulması için pratik öneriler sunmayı hedeflemektedir. Bu çerçevede, sunulan önerileri temelde kurumsal kredi arz ve talep boyutunu etkin bir şekilde büyütme yönelik önerileri içermektedir. Kredi sürecini çok yakından ilgilendiren bir ana gelişme de, 2007’de uygulamaya girecek olan BASEL II uzlaşısının Bankacılık-Reel Sektör ilişkisinde yaratması beklenen önemli değişikliklerdir. Çalışmamızda bu noktaya da değinerek bu yeni uluslararası düzenlemenin her iki sektöre ne şekilde yansıtacağı tartışılmıştır. Çalışmanın ana bölüm detaylarına girmeden çalışmanın genel bir özetini izleyen bölümde sunuyoruz.

Genel Durum Tespiti: Türk Bankacılık Kesimi ve Reel Sektör İlişkisi

Türk bankacılık sektörünün gelişmiş tüm ekonomilere oranla görece daha küçük bir aktif büyüklüğüne sahip olduğu bilinmektedir. Bu durum doğal olarak reel sektör bankacılık ilişkilerini de zayıflatmaktadır. Bu ilişkinin temel zaafiyeti üç temel noktada toplanabilir. Birincisi, bankacılık kesimi aktif büyüklüğü ve penetrasyon düzeyi ile ülke finans piyasasını domine edecek boyuttadır. Bu doğal olarak ülkedeki toplam fonların arz ve talebinin önemli bir bölümünü bankacılık kesimi tarafından kullanılmasına neden olmaktadır. Dünyadaki gelişmiş ekonomi uygulamalarına oranla ülkemizdeki sermaye piyasası, sigorta sektörü ve özel emeklilik ve benzeri finans kurumların ekonomi içindeki yeri ve boyutu bankacılık kesiminin henüz çok gerisindedir. Bunun doğal bir sonucu olarak

bankacılık sektörünün yaşadığı her türlü olumsuzluk reel sektöre doğrudan ve olumsuz olarak yansımaktadır. Halbuki, alternatif başka fonlama kanalları mevcut olabilseydi (örneğin özel sektör tahvil piyasası vb) bankacılık sektöründeki belirsizlikler reel sektör bankacılık ilişkilerini bu denli etkilemiyebilirdi. İkinci durum tespitimiz ise, yüksek enflasyon ve faiz volatilitesi nedeni ile crowding out (dışlama) etkisi yaşanmakta ve bu gelişme kredi piyasasının gelişimini ciddi anlamda olumsuz etkilediği gerçektir. Ülkenin yüksek iç borçlanma gereksiniminin piyasadaki en büyük oyuncu olan bankalar tarafından sağlanma gelmesi kredi arzını azaltarak toplam fon arzının piyasada azalması bunun en büyük nedenidir. Bunun sonucu olarak da ülkelerde gelişmişlik düzeyini gösteren diğer bir ölçüt olan kabul edilen mevduatın krediye dönüşme yüzdesi de zaman zaman değişim gösterse de genelde düşük kalmaktadır. Son durum tespitimiz ise, Türk bankacılık sisteminde mevduat (ve dolayısı ile krediler) hacminin GSYİH'ye oranının gelişmiş ülkelerin oldukça gerisinde olmasıdır. Son bir iki yılda yakalanan olumlu ekonomik konjonktüre rağmen, artan kredi boyutunu bankadaki mevduatlardaki artış izleyememiştir. Bunun nedeni hanehalkının gelecekte ekonominin daha istikrarlı bir platform'a ulaşacağına olan güveninin henüz yeterli düzeyde sağlanamamış olmasına bağlanabilir. Aynı güvensizlik unsuruna bağlı olarak mevduat vadelerinin hala çok kısa olması, uzun vadeli kredi verilmesini (banka bilançolarında oluşturacağı vade uyumsuzluğu riski nedeni ile) önlediği gibi finansal stabilite için aksama göstergesidir. Bu noktada hanehalkının ekonominin uzun dönem geleceği ile ilgili beklentilerinin büyük piyasa oyuncuları ile aynı yönde (ve olumlulukta) olmaması çok önemli bir sakıncadır ve bu beklenti uyumun sağlanabilmesi reel sektör bankacılık ilişkilerinin daha sağlam temellere gelmesinde önemli bir rol oynayacaktır. Bu sürece her ne kadar kamu sektörünün alacağı önlemler daha belirleyici olsa bile hem bankacılık hem de reel sektörün de üzerine düşen görevler ve alması gereken önlemler vardır. Çalışmamızda, bu duruma neden olan etmenleri biraz daha ayrıntılı inceleyip kamu kesiminin dolaylı olarak bu sürece nasıl olumsuz katkıda bulunduğu aktaracağız. İzleyen kısımlarda ise reel sektörün ve bankacılık kesiminin bu sorunu aşmada neler yapmaları gerektiği sıralanacaktır.

Kamu Kesiminden Kaynaklanan Etmenler

- *Kamu Borçlanma Gereksinimi*

1990 Yılından itibaren artarak devam eden kamu kesiminin borçlanma gereksinimi banka kaynaklarının en büyük alıcısı olmuştur. 2002 senesinden bu yana mali disiplin sağlanmasına rağmen kamunun yüksek faizle borçlanması borcun reel miktarında artışa sebep olmaktadır. Söz konusu gelişim mevduatların krediye dönüşme yüzdelerinin düşük seyretmesine ve özel sektörü dışlama (crowding out) etkisine neden olmaktadır. Özellikle, ekonomik belirsizlik ve politik istikrarsızlıklar faiz volatilitésinin yüksek risk ve yüksek getiri imkanları sağladığı kesindir. 2005 ve izleyen dönemlerde azalması gereken bu sorun olası herhangi bir istikrarsızlık sonucu tekrar baş gösterecektir.

- *Kamu Bankalarının Sektörel Ağırlığı*

Kamu kesimi bankaları TL mevduat toplamada avantaj sağlamaktadır. Ancak, bu mevduatların krediye dönüşme oranı özel sektör bankalarına oranla daha düşüktür. Bunun sonucunda, özel bankalar TL finansman taleplerine cevap vermekte zorlanmaktadır. Ayrıca, 2001 öncesi çiftçi ve KOBİ finansmanında önemli rol oynayan kamu bankalarının bu alanlardan çekilmesi de büyük bir finansman boşluğu yaratmıştır.

- *Vergilendirme*

Günümüzde yürütülen vergi uygulamasında mevduatlara stopaj uygulanırken, döviz tevdiat hesaplarında oluşan kur kazançlarına vergi uygulanmaması kemikleşmiş bir döviz cinsi kaynak birikimi olması ve 2001 yılından bu yana devlet tahviline getirilen vergi muafiyeti TL fon yaratma önünde engel teşkil etmektedir.

- *Kamu Aracılık Maliyetinin Göreceli Olarak Düşük Olması*

Halen bankalara uygulanan sermaye yeterliliği mevzuatında kamuya kullandırılan kredilerin riskliliğinin sıfır olması kamuya kredi açmayı özel sektöre kredi açmaya göre daha cazip kılmaktadır. Bankaların üzerindeki vergi ve karşılık yükleri de yüksektir. Örneğin %46 faiz ödenen kaynağın krediye dönüşümünde %10,1'lik aracılık maliyeti olduğu görülmektedir. Teminat mektubu gibi gayri nakdi bir kalemden dahi, %2,85 oranında mali yükü karşı karşıya kalınmaktadır.

Bankacılık Sektörünün Alması Gereken Önlemler

- *Operasyonel Maliyeti Azaltma Yönünde Çalışmalar Yapılmalıdır*

Bankaların çok yüksek maliyetlerden kaçınabilmesi için ortaklaşa rekabet kavramı çerçevesinde çok büyük alt yapı ve operasyonel maliyetler içeren POS, ATM gibi teknolojilerin bankalarca ortaklaşa kullanımını sağlayacak çözümler üretilmelidir.

- *Sektörel Bilgi Paylaşımı Sağlanmalıdır*

Bankaların kredi istihbarat bilgilerine daha standart ve ortak bir platformdan ulaşmalarını gerekmektedir. Bu amaç doğrultusunda bireysel kredi kayıt bürosu faaliyet göstermektedir. Kurumsal krediler için de TBB nezdinde oluşturulacak Kurumsal Kredi Kayıt Bürosu; kamusal kaynaklı, piyasa kaynaklı ve şirket kaynaklı bilgilerin saklanarak kullanıcılara sunulmasını amaçlamaktadır. Bankaların bilgi ihtiyaçlarının standart ve hızlı bir şekilde sağlanması kredi ihtiyacı olan sağlıklı yapıdaki kurumlarında düşük teminat ile kredi kullanmasına olanak tanıyacaktır.

- *Bankalar KOBİ Girişimlerini Risk Sermayesi Finansman Yöntemleri ile Desteklenmelidir*

Türkiye'deki KOBİ'lerin gelişmiş ülkelerdeki rakiplere göre en büyük dezavantajı finansman alanlarının kısıtlı olmasıdır. Özellikle bu ölçekteki teknoloji firmalarının oluşumu ve hayatlarının devamı için gerekli mevzuatın oluşturulması ve ilave teşviklerle desteklenmesi gerekmektedir. Ayrıca geleneksel banka kredisinin yanında alternatif finansman tekniklerinin inovasyon sürecine destek verecek biçimde tasarlanması gerekmektedir. Bu konuda bankalar da risk sermayesine yönelik çalışmalar içine girmelidir.

- *Bankalar KOBİ'lere Doğrudan Finansman Dışındaki Çözüm Paketleri ve Danışmanlık Hizmetleri Sunmalıdır*

Bankalar bilgisayar destekli yönetim sistemleri, e-iş ve e-ticaret, KOBİ'ler arası network oluşturma, kalite belgelerinin edinimi, KOSGEB gibi uzman kuruluşlarla işbirliği gibi konularda danışman firmalarla KOBİ'ler arasında köprü görevi üstlenmelidir. Danışmanlık hizmetleri verilebilecek diğer alanlar ise sektörel bilgi servisleri, bilanço analiz programları,

nakit yönetimi teknikleri, yeni şirket kuruluşlarında danışman ekipleri oluşturulması ya da işletmecilik seminerleri düzenleyerek bu alanda rehberlik hizmetleri sunulabilmesidir. KOBİ'leri ihracata teşvik etmek ve ihracata katkıda bulunmalarını sağlamak, Türkiye'de ihracatı artırmanın temel koşulu haline gelmiştir. Bankalar bu çalışmaların içinde yer almalı ve ihracatta pazar araştırması yapmak, pazar bulma konusunda KOBİ'lere yardımcı olacak kaynakları göstermede, KOBİ'lerin dış pazarlardaki talep, gelişim, değişim ve mevzuat hakkında bilgilendirmelerinde yardımcı rol üstlenmelidirler.

- *Bankalar Şirket Derecelendirme Metotlarını (Rating) Etkin Kullanmalıdır*

Etkin risk derecelendirme yöntemlerinin, müşteri bilgilerinin analizine, içinde bulunulan ekonomik koşulların ve sektörün özelliklerine, teminat ve kredi koşullarına ve kredinin geri ödenme ihtimallerinin ölçümlenebildiği metotlara dayandırılması gerekmektedir. İçsel derecelendirme metotlarının kullanılması ile sermaye yeterliliği hesaplanmasının yanı sıra firmaların batma olasılıkları, tahminler sunarak kredi tahsis aşamasında da önemli bir bilgi kümesi oluşturacak ve risk bazlı fiyatlama sayesinde kredi müşterilerini risk kategorisine göre fiyatlamak mümkün olacaktır. Böylece, daha iyi firmalar daha yüksek krediyi daha düşük bir maliyetle almış olacaklardır.

- *Bankalar Reel Sektörün e-ticarete Yönlendirilmesinde Yardımcı Olmalıdır*

AB Komisyonu, KOBİ'lere yönelik idari ve düzenleyici iş ortamını basitleştirme, e-ticaret, e-iş gibi konularda KOBİ'lerin bilinç düzeylerini ölçme, e-ticaret için gerekli mevzuatın erişilebilirliğini sağlama ve belirlenecek standartlarla işlerliği olan bir alt yapı oluşturma eylemlerine yer vermektedir. Ülkemizde de Başbakanlık tarafından e-Avrupa çalışmaları bünyesinde e-Türkiye eylem planı oluşturulmuştur. Bankalarca e-Türkiye eylem planı desteklenmeli, güvenli e-ticaret ortamının oluşturulması için bilgi sistem güvenliğinin kurulması ve e-ticaret dünyasına reel sektörün yaklaşmasına katkıda bulunmaları gerekmektedir. Ayrıca, Bankalar, reel sektör firmalarının finansal risklerinden kaçınmaları için türev ürünleri kullanma konusunda destek olmalı ve danışmanlık vermelidir.

- *Bankalar BASEL II Uyum Sürecinde Reel Sektöre Yön Gösterici Olmalıdır*

Bilindiği gibi BASEL II ile özellikle kredi riskinden kaynaklanan etkilerin sermaye yeterliliğinin hesabına dahil edilmesinde daha esnek bir yaklaşım önerilmektedir. Dolayısıyla bankaların daha etkin yapıda faaliyet göstermesi öngörülmektedir. Bu çerçevede Türkiye’de kesintisiz uygulanabilirse, bankalar 2007 itibari ile kredi dağıtırken reel sektör firmalarından kredi derecesine ihtiyaç duyacaktır. BASEL II’ye hazırlık açısından bankalar gerekli uyum çalışmalarını hızla yapacaklardır. Kredilendirme sürecinde risk bazlı fiyatlandırma dönemine geçilecek, kredi kullandırırken, gerçek faaliyet konularında ve kayıt içi çalışan, yüksek kredibilitesi olan, yönetim sistemlerini kurmuş, şeffaf, güvenilir mali raporlama ve bilgi akışı yapabilen, firmalar tercih edilecektir.

Reel Sektörün Alması Gereken Önlemler

- *Reel Sektör Mali Tablolarında Standardizasyon Sağlanmalıdır.*

Bankalar tarafından kredilendirdikleri firmaların gerçek mali yapısını gözlemlemek için reel sektör firmalarının genel kabul görmüş muhasebe standartlarına uygun rapor üretmeleri gerekmektedir. İstenilen yapıya ulaşılması için öncelikle konsolidasyon ve enflasyon muhasebesinin uygulanması ayrıca mali tabloların hangi detayda raporlanacağını belirleyen prensiplerin reel sektörde oturtulması gerekmektedir. Ülkemizde TMUDESK uluslararası standartlara uygun ve ülke şartlarını gözetenek Türkiye’ye özgü muhasebe ve raporlama standartları geliştirmeye çalışmaktadır.

- *Enflasyon Muhasebesi Uygulamaları Daha Yoğun Kullanılmalıdır*

Özellikle Türkiye gibi yüksek enflasyonlarla yaşamış ülkelerde enflasyon muhasebesi uygulanmamasının firmalar açısından en önemli etkisi işletmeye konulan sermayenin yıllar itibariyle eridiğinin görülememesi ve enflasyon üzerinden ödedikleri vergilerdir. Konsolide olmamış mali tablolar da benzer şekilde ana ortağın gerçek mali durumunu ve grup şirketleriyle gerçek ilişkisini yansıtmamaktadır. Bu çerçevede, TMUDESK’in başlattığı standartlar kanuni denetim zorunluluğu ile de desteklendiğinde kayıt dışı ekonominin yarattığı haksız rekabet ortadan kalkacak ve piyasalarda şeffaflık sağlanacaktır.

- *Sermaye Piyasası Üzerinden Sağlanacak Kaynaklar Çeşitlendirilmelidir*

Reel sektör kuruluşları tahvil ve bono ihraç ederek kaynak sağlamaya önem verilmelidir. Bunun için öncelikli olarak yüksek rating koşullarını sağlamaya çalışmaları gerekmektedir. Bankaların söz konusu borçlanma senetlerine ikincil piyasada aracılık etmesi ve yatırım fonları portföylerine katması piyasaya hareketlilik getirecektir. Bu noktada devlet tahvilleri ile aralarında oluşacak vergi eşitsizliğinin önlenmesi önem kazanmaktadır.

- *Reel Sektör Kuruluşlarının Rating Uygulamasına Geçişi*

2007 yılının başında uygulamaya girecek Basel II çerçevesinde Reel sektöre dahil, mali yapıları sağlam kuruluşların bağımsız uzman firmalar tarafından “rating”lerinin yapılması sonucunda bankaların bulundurmaları gerekli sermaye tutarı azalacak ve bankalarımız önemli bir yükten kurtulacaktır. Diğer taraftan “rating”leri iyi olan firmalar da daha düşük maliyetle borçlanabileceklerdir. Orta ve küçük ölçekli firmalarda da rating yerine scoring uygulamaları ile benzer koşullar sağlanacaktır.

- *Kurumsallaşma*

Belli büyüklüğe ulaşmış reel sektör kurumları hızla kurumsallaşmalarını sağlamalıdır. Kurumsallaşma, şirketlerin kişilerden bağımsız olarak saptanmış hedefler doğrultusunda hareket etmesini sağlayarak şirketlerin devamlılığında en önemli unsuru oluşturmaktadır. Yapılan araştırmalar kurumsallaşmamış aile şirketlerinin ancak %4’ünün 3.kuşak aile bireyleriyle varlığını sürdürdüğünü göstermektedir.

- *Meslek Odalarının Etkinliği*

Bankacılık reel sektör ilişkilerinin gelişimine katkı sağlayacak sektör temsilcilerinin, sektörün sorunlarını, ihtiyaçlarını ve taleplerini tespit edebilecek genel ve sistematik bir bilgiye sahip olmaları beklenmektedir.

Raporun genel önerileri aşağıdaki maddelerle özetlenebilir;

- Kredi maliyetlerini yükselten vergilerin azaltılması yönünde çalışmalara devam edilmelidir.

- Daha uzun vadeli kredi verilebilmesi için daha uzun vadeli TL mevduat tutan mudinin yatırım kararını teşvik edici uygulamalara gidilmelidir.
- Yine bankalara daha uzun fon sağlayabilecek olan mortgage, bireysel emeklilik vb. geliştirilmesine vergi vb. destek sağlanmalıdır. Bu çerçevede daha uzun vadeli (TL) mevduat toplanmasına teşvik verilmelidir.
- Özel sektörün kendini doğrudan fonlayabileceği özel sektör tahvil arzını artırma yönünde destek olunmalıdır.
- Reel sektörün muhasebe esaslarına yönelik olarak belirli kıstaslara uygun bilanço ve rapor çıkarma standartları belirlenmelidir.
- BASEL II uygulamalarına 2007’de geçilip geçilemeyeceği konusunda bankacılık ve reel sektöre bir yol haritası ve plan verilmelidir.
- Vadeli işlemler piyasasının çalışması etkin olarak gerçekleştirilmeli ve reel sektör firmalarının finansal risklerden mantıklı bir şekilde korunması sağlanmalıdır.
- Bankacılık kesiminin “risk sermayesi” gibi alternatif finansman kaynaklarına yönelmesi gerekmektedir.
- Reel sektör kurumları rating ve scoring elde etme konusundaki çalışmalarını hızlandırmalıdır. Bankalar bilgi paylaşımı ile bu süreci hızlandırmalıdır.

Çalışmamızın bu genel özetini sunduktan sonra geri kalan bölümlerini tanıtabiliriz. Çalışma özetle beş ana bölümden oluşmaktadır bunlar; 1. Genel giriş, 2. Kamu kesiminin ilişkinin güçlendirilmesinde yapması gerekenler, 3. Reel sektörün genel sorunları ve öneriler, 4. Bankacılık kesiminin sorunları ve öneriler, 5. BASEL II ve önemidir. 6. Bölüm sonuç ve değerlendirmelere ayrılmıştır.

1.GİRİŞ

1. Giriş

Bilindiği gibi bir ekonomide mali sistem, piyasalar, kurumlar, aracilar ile yasal altyapıdan oluşmakta ve fon fazlası olan iktisadi birimlerle fon ihtiyacı olan iktisadi birimleri karşı karşıya getirmektedir. Mali sistemin gerçekleştirdiği bu fon aktarım işlevi ile tasarruflar yatırımlara kanalize edilmekte ve böylelikle sermaye stoku büyümektedir. Gelişmiş ekonomilerin mali sistemleri finansal aracılık işlevlerini geliştirmekte olan ülkelere oran çok daha etkin yaptığı bilinmektedir. Mali sistemi tasarrufların aktarılma biçiminden hareketle, kredi piyasası (dolaylı finansman) ve menkul kıymet piyasası (doğrudan finansman) olarak sınıflandırmak mümkündür. Ancak bu aktarım mekanizmasının ne şekilde işlediği noktasında da iktisat yaklaşımları arasında farklı görüşler bulunmaktadır. Esas itibarıyla Keynezyen olarak nitelendirilen görüşe göre, yatırım mallarına olan talep faiz oranı tarafından belirlenmektedir. Bu görüşe göre faiz sermayenin maliyetidir ve yatırım malları talebi ile faiz oranı arasında ters yönlü bir ilişki bulunmaktadır. Keynezyen ve monetarist görüşler tarafından farklı açıklanmakla birlikte bir başka aktarım mekanizması da servet etkisi olarak bilinmektedir. Buna göre servetteki bir değişme, faiz oranı değişmeden de ekonomik aktiviteyi etkileyebilmektedir. Öte yandan, bazı iktisatçılara göre, ekonomik faaliyet düzeyinde meydana gelen değişmelerin önemli bir sebebi kredi hacminde meydana gelen dalgalanmalardır.

Bu bölümde, Türkiye'deki reel sektör bankacılık ilişkilerini irdelerken kısaca: Teorik ve uluslararası çalışmalar ve Türkiye ekonomisindeki etkilerine bir giriş yapmayı uygun gördük.

1.1 Teorik Çerçeve

Finansal sistem ve kalkınma arasındaki etkileşimin ne yönde geliştiği noktasında iktisatçılar arasında farklı görüşler bulunmaktadır¹. Bunlardan biri olan Lucas (1988) finansal faktörlerin ekonomik gelişimde oynadığı rolün ekonomistler tarafından fazlaca

¹ Walter Bagehot (1873) ve John Hicks (1969) finansal sistemin İngiltere'nin endüstrileşmesinde, sermayenin gerekli işlere yönelmesini sağlayarak çok önemli bir rol üstlendiğini düşünmektedir. Joseph Schumpeter (1912) iyi çalışan bir bankacılık sisteminin yeni bir fikirle veya buluşla ortaya çıkan girişimcileri destekleyerek teknolojik gelişime fayda sağladığını ortaya koymaktadır. Joan Robinson (1952) ise tam tersi olarak finansal sistemin ekonomik gelişmeyi izleyeceğini savunmuştur. Bu görüşe göre ekonomik gelişim finansal anlamda yeni ihtiyaçlar yaratacaktır ve finansal sistemde bu ihtiyaçları karşılamak amacıyla gelişecektir. Bu iki görüş dışında bazı ekonomistler de bu ilişkinin sanıldığı kadar önemli olmadığını düşünmektedir.

abartıldığını düşünmektedir ve özellikle kalkınma açısından hiç bir finansal göstergeye yer vermemekte ve kalkınma ile finansal gelişme arasındaki ilişkinin önemli olmadığını savunmaktadır. Levine'e göre finansal gelişim ve büyüme arasında pozitif lineer bir ilişki vardır. Finansal gelişmişlik düzeyi gelecekte gerçekleşecek olan ekonomik büyüme, sermaye birikimi ve teknolojik değişimlerin iyi bir tahmin edicisi olabilir. Ülkeler, endüstri ve firmalar bazında yapılan ampirik çalışmalar finansal gelişmişliğin ekonomik gelişimin hızı ve izleyeceği yolu önemli bir şekilde etkilediğini göstermektedir. Sonuç olarak, literatürde, reel sektörün mü bankacılık kesiminin büyümesine neden olduğu, yoksa finans piyasasının gelişiminin mi reel sektörün büyümesine neden olduğu sorusu cevapsız olmakla beraber reel sektör ve finans kesimi arasında organik bir ilişkinin olduğu gerçeği kabul görmektedir.

1.2. Türkiye'de Kredi ve Reel Kesim İlişkilerini İrdeleyen Çalışmalar

Türkiye ile ilgili olarak Uygur (1993) tarafından yapılan çalışmada, konut yatırımları dışındaki yatırımların faize karşı duyarlı olmadığı sonucuna varılmıştır. Sak, Özatay ve Öztürk (1996) tarafından yapılan çalışmaya göre ise, bankacılık sektörünün verdiği kredilerdeki reel değişimler özel imalat sanayi üretiminde dalgalanmalara neden olmakta, dolayısıyla imalat sanayi için bankacılık sisteminin verdiği krediler oldukça önem taşımaktadır.

1.3. Reel Sektör Kredi İlişkisi Pratiği: Türkiye

Türkiye'de 1980 sonrasında bankacılık sistemi ve sermaye piyasası aracılığı ile yaratılan kaynaklara bakıldığında, temel olarak bankacılık sistemince yaratılan mevduatın önemli bir büyüklük olduğu görülmektedir. Menkul kıymet stokundaki artış, daha çok kamunun borçlanmasına paralel bir seyir göstermiştir. Zira özel sektör tarafından ihraç edilen menkul kıymet stokunun GSMH'ya oranı gelişmiş ülkelere göre oldukça düşüktür. Ancak, kamu kesimi genellikle bankacılık sistemi vasıtasıyla yaratılan kaynakları kullanmasına rağmen hazine bonosu ve devlet tahvillerinin menkul kıymet stoku içinde yer alması bazı yanıltıcı sonuçlar doğurabilmektedir. Örneğin, bankalar topladıkları mevduatın bir bölümünü kamu kağıtlarına yatırdıkları zaman, söz konusu kağıtlar menkul kıymet stoklarında ifade edildiği için bankacılık sistemince yaratılan kaynakların sermaye

piyajasınca yaratıldığı yanılığı ortaya çıkabilmektedir. Bu durumda, aslında sermaye piyasasında yaratılan kaynakların kamu tarafından kullanıldığı yanılığ bir yargı olmaktadır. Öte yandan, henüz istenen düzeyde olmamakla birlikte özel sektör menkul kıymet ihraçları yıllar içinde artış kaydetmiş ve özellikle büyük sermayeli şirketler sermaye piyasası aracılığı ile bir ölçüde finansman imkanı bulabilmiştir. Ancak, küçük ve orta büyüklükteki şirketler ile Anadolu'nun nispeten daha az gelişmiş bölgelerinde bulunan şirketler sermaye piyasasından hemen hemen hiç yararlanamamıştır.

Daha net bir inceleme için bazı grafik ve tabloları irdelemek zorunludur. Mevduatın GSMH'ya oranı, uygulanan pozitif reel faiz politikasının da etkisiyle 80'li yıllar boyunca artış kaydetmiştir. Tablo 1'den de görülebileceği gibi, 1994 yılından itibaren mevduat/GSMH oranı tekrar artış trendine girmiştir. Öte yandan, 2000 yılına gelindiğinde mevduat/GSMH oranı 1980 yılına göre yaklaşık dört kat artmışken, krediler/GSMH oranı, ancak iki kat artabilmiştir. Buna paralel olarak, ekonomideki tasarrufların yatırımlara dönüşme performansı açısından bir gösterge olarak kabul edilen krediler/mevduat oranına bakıldığında, söz konusu oranın yıllar içinde dalgalı bir seyir gösterdiği ve 1980'li yılların başlarına göre düşüş kaydettiği gözlenmektedir. Bu durum, sistem genelinde toplanan mevduatın gittikçe daha az oranda krediye dönüştüğünü göstermektedir. Bu arada kredi/mevduat oranı sistemin geneli için hesaplanmıştır. Sadece mevduat bankaları için bu hesap yapıldığında, krediler/mevduat oranı yaklaşık olarak %5-10 civarında azalmaktadır.

Tablo 1: Mevduat ve Kredilerin Toplam Aktiflere Oranı

YIL	MEV/PASİF	MEV/GSMH	KRED/AKTİF	KRED/GSMH	KRED/MEV
1980	53.63	15.33	50.26	14.37	93.73
1981	59.67	20.58	51.36	17.71	86.07
1982	62.82	24.17	46.88	18.04	74.62
1983	58.42	24.52	44.64	18.74	76.41
1984	62.81	26.58	35.93	15.21	57.21
1985	67.77	28.19	40.21	16.73	59.34
1986	62.58	30.92	45.53	22.5	72.76
1987	58.85	32.21	45.57	24.94	77.43
1988	56.92	28.98	40.41	20.58	71.01
1989	57.62	26.37	42.38	19.39	73.55
1990	56.42	23.35	47.19	19.54	83.65
1991	56.33	26.22	43.34	20.17	76.93
1992	55.15	27.68	41.24	20.7	74.77
1993	52.00	27.28	40.41	21.2	77.71
1994	63.16	32.8	39.05	20.28	61.83
1995	64.96	33.93	42.5	22.2	65.43
1996	68.60	41.03	43.09	25.77	62.81
1997	64.74	42.68	45.47	29.98	70.24
1998	65.67	45.19	38.35	26.39	58.39
1999	66.92	61.65	30.11	27.74	44.99
2000	65.63	54.33	32.81	27.16	49.99
2001	67.83	64.09	24.40	23.06	35.97
2002	67.89	51.67	22.02	16.76	32.43
2003	64.87	44.89	25.60	17.71	39.46

Kaynak: TCMB

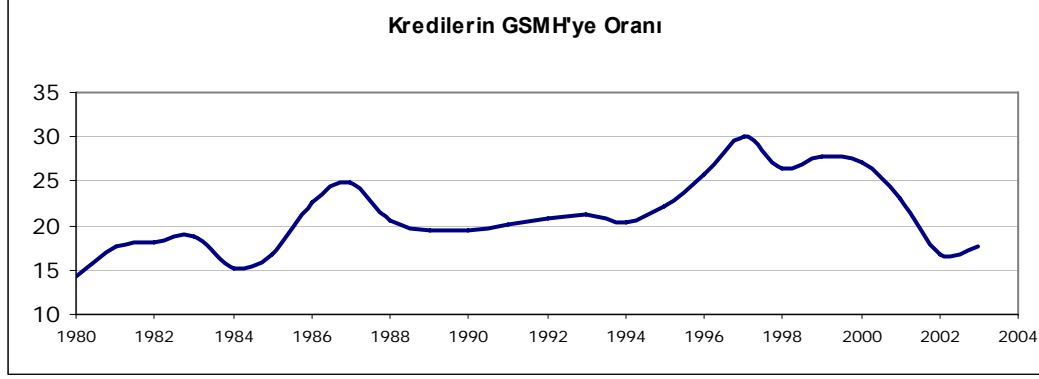
Öte yandan, büyümenin negatif olarak gerçekleştiği 1994 ve 1999 gibi yıllarda kredi/mevduat oranının sert düşüşler gösterdiği görülmektedir. Kriz yaşanan ve belirsizliğin arttığı bu tür dönemlerde bankalar, kredi veya faiz riskinden korunmak amacıyla yurtiçi ve özellikle yurtdışı bankalarda daha fazla mevduat tutma ve böylece likit kalma yolunu seçmektedir. Bu tür dönemlerde kredilerini azaltan bankalar, bu konudaki genel kanının aksine menkul değer stokunu da azaltmaktadır. (Ersel ve Tarhan, 2001).

1.4. Mevduatın Krediye Dönüşme Oranı

Mevduatın GSYİH'ye oranı ülkedeki yatırımları finanse edecek kaynağın büyüklüğünün göstergesidir ve gelecekteki ekonomik büyümeyi doğrudan etkileyecek bir faktördür. Aynı şekilde kredilerin GSYİH'ye oranının büyüklüğü o ekonominin gelişmişliğinin göstergelerinden biridir. Mevduatın krediye dönüşme oranı da finansal piyasanın

gelişmişliğinin bir göstergesidir. Bu oran gelişmiş ülkeler için yüksek, az gelişmiş ülkeler için düşük olacaktır.

Grafik 1: Türkiye'de Krediler/GSMH'nin Yıllar İçindeki Seyri

Kaynak: TCMB

Mevduatın krediye dönüşme oranı Türkiye'de değişken bir seyir izlese de oldukça düşüktür.

1.5. Kredilerin Özel Sektör ve Kamu Kesimi Dağılımı

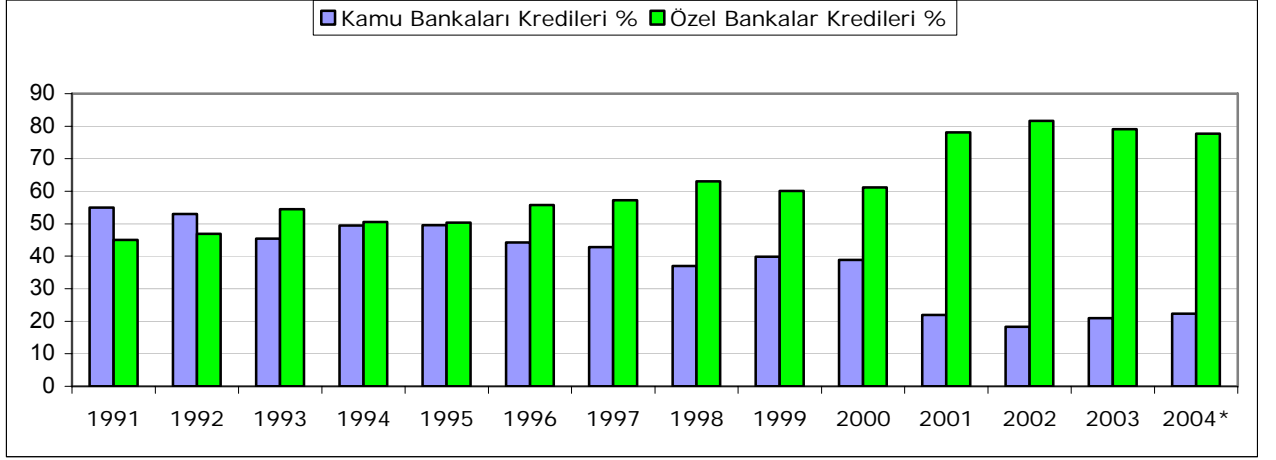
Tablo 2: Yıllar İtibari ile Kredilerin Dağılımı

	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004*
Kamu	53,1	51,3	44,1	48,5	48,6	43,4	41,5	35,8	37,3	35,2	20,9	17,0	19,8	21,1
Özel	43,5	45,4	52,9	49,6	49,4	54,7	55,6	61,1	56,3	55,4	74,5	75,9	74,7	73,4
Fona														
Devredilen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	3,5	6,5	1,3	2,2	1,2	0,7
Yabancı	3,4	3,2	3,0	1,9	1,9	1,9	2,8	3,1	3,0	2,9	3,4	4,8	4,4	4,9
TOPLAM	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Kaynak: TCMB

* 2004 Haziran ayına ait verilerdir.

Grafik 2: Kamu ve Özel Banka Kredilerinin Toplam Krediler İçindeki Payı

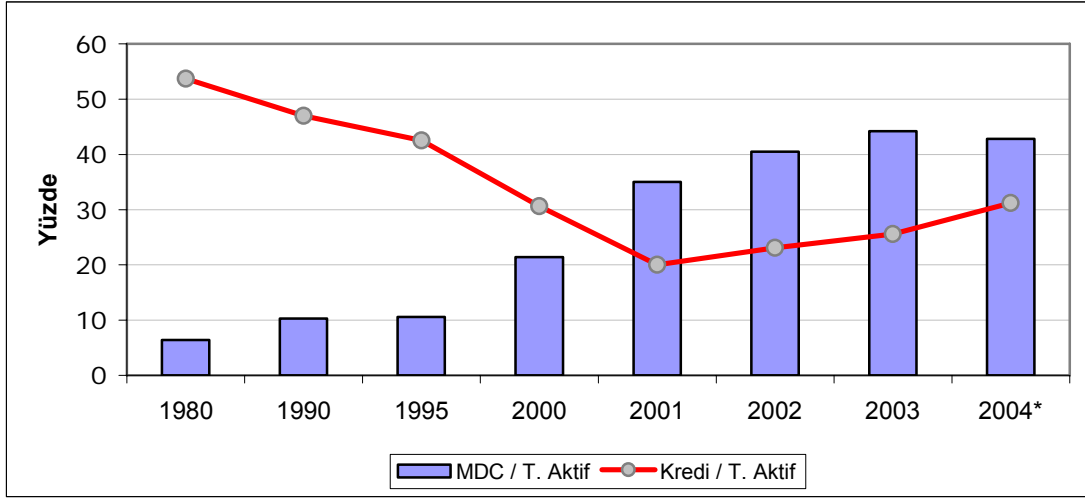
Kaynak: TCMB

Grafik 2’de onüç yıllık bir süre içinde kamu ve özel kesim kredilerinin kompozisyonundaki değişim gösterilmiştir. Gayri nakdi kredi büyüklüğü, dünyadaki duruma da paralel olarak sistem açısından önemli bir büyüklüğü temsil etmektedir. Gayri nakdi krediler içinde teminat mektupları, kabul kredileri, verilen avaller, açılan akreditifler gibi firmaların yurtiçi ve yurtdışı ticari faaliyetleri açısından büyük önem taşıyan unsurlar bulunmaktadır. Ancak, gayri nakdi krediler aynı zamanda bankalar açısından önemli bir risk unsurudur. Öte yandan, kredilerin yabancı para ve TL olarak dağılımına bakıldığında, son yıllarda toplam kredilerin yaklaşık yarısının yabancı para cinsinden verildiği dikkat çekmektedir.

1.5.1 Kredi ve Menkul Kıymetler Portföyü İlişkisi

Grafik 3’ten anlaşılacağı gibi, 2001 yılında menkul değerler/aktif oranının oldukça yükseldiği görülmektedir. Ancak, bu durum kamu bankalarının bilançolarından kaynaklanmaktadır. Eylül 2001 itibariyle menkul değerler/aktif oranı, özel sermayeli ticaret bankalarında 9.17 iken, kamu sermayeli ticaret bankalarında 45.42’dir. Bankaların özkaynak yapısının güçlenmesi bankaları daha fazla kredi vermeye yöneltmektedir. Kredi artışına neden olan bir diğer unsur yurtdışı sermaye girişidir. Sermaye girişinin arttığı dönemlerde yurt içi banka likiditesi ve buna bağlı olarak bankalarca verilen kredilerin arttığı görülmektedir (Güven, 2001).

Grafik 3: Menkul Değerler Cüzdanı ve Kredilerin Toplam Aktiflere Oranı

Kaynak: BDDK.

Bankacılık sisteminde verilen kredilerin kamu bankaları, özel sermayeli bankalar ve yabancı bankalar açısından dağılımına bakıldığında, kamu bankalarının sektör içindeki payının azalmasına paralel olarak verdikleri kredilerin de yıllar içinde azaldığı görülmektedir. Ancak, özellikle 1994 ve 1999 gibi kriz ve durgunluk yıllarında kamu bankaları ve özel sermayeli bankaların kredi verme konusunda farklı davrandıkları görülmektedir. Söz konusu yıllarda, özel sermayeli bankaların toplam krediler içindeki payı azalmakta, ancak kamu bankalarının payında artış görülmektedir. Öte yandan, 2001 ve 2002 yıllarında yaşanan krizlerden kamu bankalarının önemli ölçüde etkilenmesi ve kamu bankalarının yeniden yapılandırılması yönündeki politikalar sonrasında kamu bankalarının toplam krediler içindeki payı azalmıştır.

1.5.2. Kredi Riski ve Takipteki Alacaklar

Kredi riski yönetimi açısından takipteki alacaklar istatistiği önemli bir yer tutmaktadır. Bu oranın artması genelde, makro ekonomideki olumsuz gelişmelere, sektörel problemlere bağlıdır. Takipteki kredilerin toplam kredilere oranı, son yıllarda önemli boyutlara ulaşmıştır. 1998 yılında Rusya'da yaşanan kriz, 1999 yılında yaşanan küçülme ve ardından 2000 ve 2001 krizleri bunda etkili olmuştur. 2001'de yaklaşık %18'lik takipteki krediler oranı 2003'te %12'lere ve 2004'te daha da aşağı düşmekte olduğu görülmektedir. Tüketici kredilerinde oldukça hızlı bir büyüme vardır ve bu konudaki takipteki kredilere de yansımaktadır. Temel kredi riskinin aslında en çok makro faktörlere bağlı olduğunu ve bu

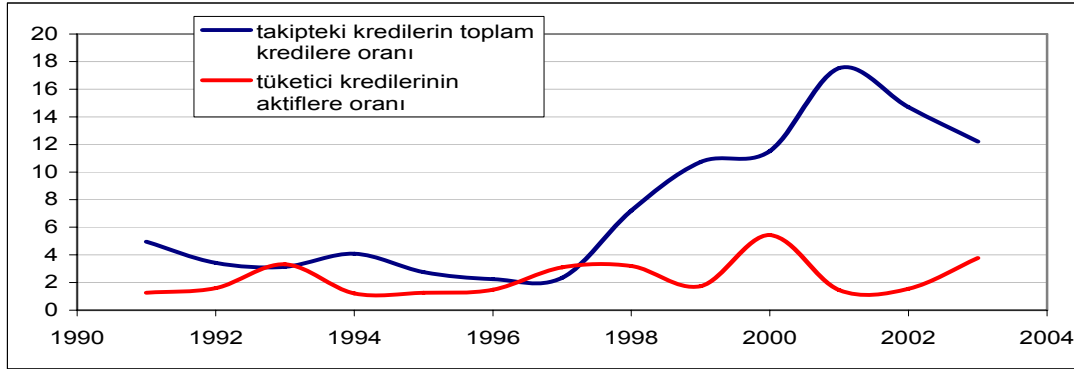
konudaki hızlı büyümenin makro yansımalarını gerek kamu gerek özel bankacılık hatta kredi talep eden reel sektör düşünmelidir.

Tablo 3: Takipteki Kredilerin Toplam Kredilere Oranı

YIL	YP KREDİ/Top.Kredi	TAKİP.KRED/Top.Kredi	TÜK.KRED/AKT	GAR.VE KEF/AKT
1991	27,54	4,96	1,26	29,17
1992	28,97	3,43	1,59	29,78
1993	32,31	3,15	3,32	31,26
1994	47,68	4,09	1,21	32,91
1995	46,58	2,76	1,26	31,56
1996	48,63	2,24	1,48	29,76
1997	47,37	2,36	3,10	31,53
1998	50,53	7,20	3,20	27,45
1999	51,19	10,72	1,73	24,10
2000	43,41	11,52	5,45	23,84
2001	53,83	17,53	1,46	22,14
2002	58,87	14,70	1,54	21,30
2003	44,80	12,20	3,78	18,88

Kaynak: TCMB

Grafik 4: Takipteki Kredilerin Toplam Kredilere Oranı

Kaynak: TCMB

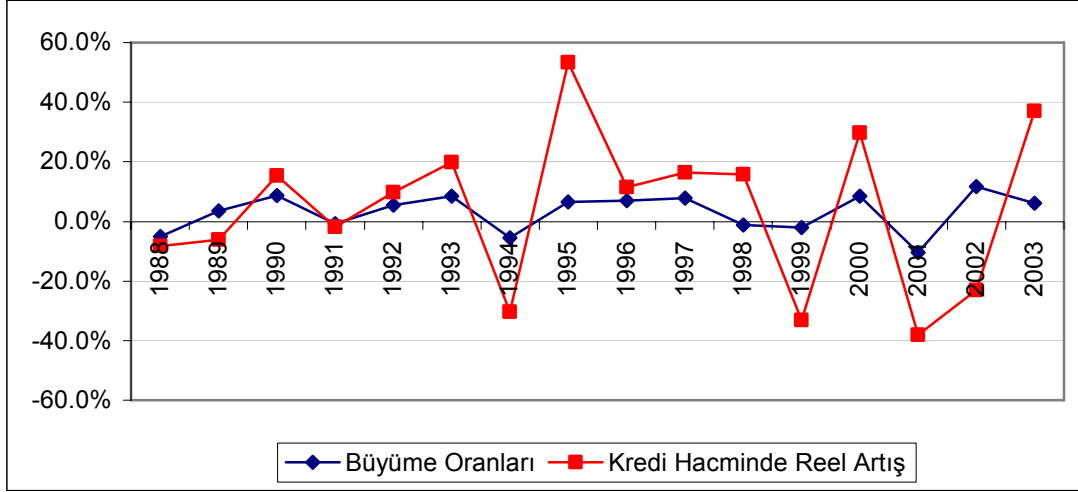
2001-2003 Mart dönemi arasında kredilerde bir artış görülmeye, takipteki kredilerin oranı da kriz yılı olan 2001'den sonra azalmaya başlamıştır.

1.6. Büyüme ve Kredi Hacmi İlişkisi

Türkiye'de kredi hacminin reel artış oranları ile büyüme oranlarını karşılaştırdığımızda, iki büyüklük arasında sıkı bir bağ olduğu görülmektedir. Grafik 5'te de görülebileceği üzere dikkat çeken bir diğer husus, reel büyüme oranlarına karşı kredi hacmindeki reel artışın

daha büyük olmasıdır. Kriz gibi büyümenin negatif değerler ürettiği dönemlerde de kredi hacmi çok daha büyük oranda azalışlar göstermektedir.

Grafik 5: Kredi ve Büyüme İlişkisi

Kaynak: TCMB

1.7 Sonuç ve Çalışmanın Geri Kalan Akışı

Finansal derinlik ve büyüme arasında belirli bir pozitif ilişki bulunmaktadır. Türkiye ekonomisinin yaşadığı politik istikrarsızlık ve ekonomik kırılganlıklar reel sektör, bankacılık ve kredi ilişkilerine yansımıştır. Türkiye’de reel sektör-bankacılık ilişkisini kesintiye uğratan çeşitli nedenler vardır. Yüksek hazine faizleri, ekonominin kırılganlığından dolayı yaşanan yüksek kredi riski potansiyeli, ekonominin genel güvensizliğinden kaynaklanan fonlama vadelerinin kısılalığı bunlara neden olarak sayılabilir. Ekonominin kırılganlığının kalkması ile reel sektörün daha istikrarlı bir noktaya gelmesi ve mudilerin daha uzun vadeli mevduatlara yönelmesi bozulan reel sektör bankacılık ilişkisini yeniden tesis edecektir. Bu nedenle, 2. bölümde biraz daha detaylı olarak kamu kesiminden beklene önerileri içerecektir. 3. bölüm reel sektörden beklenen önerileri tartışacak, 4. bölüm ise bankacılık kesiminden beklenenleri sıralayacaktır. 5. bölüm yaklaşan BASEL uygulamalarının temel çerçevesini çizip her iki sektörü de nasıl etkileyeceğini aktaracaktır. 6. bölümde çalışmanın bir özeti ve önerilerimiz sıralanacaktır.

2. KAMU KESİMİNİN BANKACILIK SİSTEMİNDE KREDİ OLUŞUMUNA ENGEL TEŞGİL EDEN ETKİLERİ

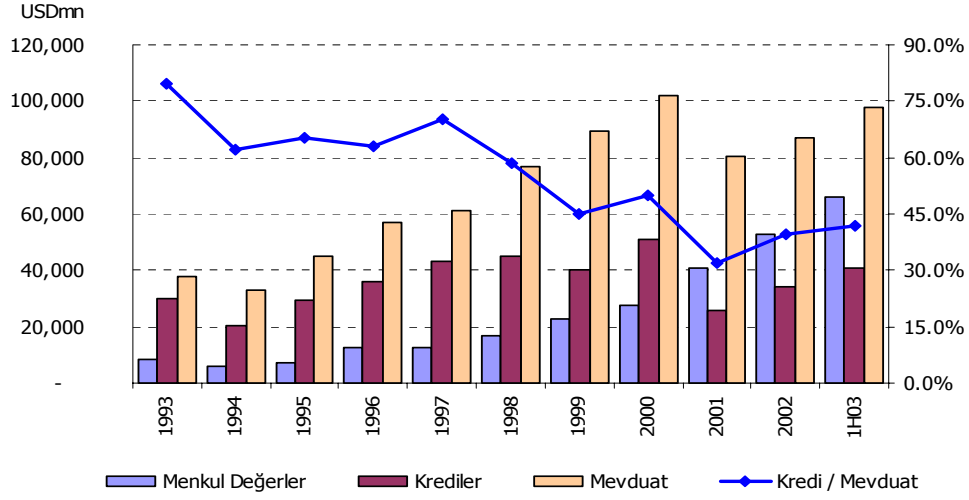
2. Kamu Kesiminin Bankacılık Sistemi Üstünde Kredi Oluşumuna Engel Teşkil Eden Etkileri

Reel sektörün istenilen ölçüde bankacılık sistemince yaratılan fonlardan yararlanamamasının ön görülen nedenleri arasında kamusal etmenler dikkat çekmektedir. Öncelikle son 15 yıla bakıldığında sistem tarafından yaratılan kaynakların en önemli borçlanıcısı, devlet iç borçlanma gereği neticesinde, kamu kesimi olmuştur. Bu gelişme aynı zamanda özel girişimin dışlanması sonucunu da doğurmaktadır. Bankaların kaynak toplama ve kaynakları plase etme aşamasında vergi mevzuatındaki çelişkili hususlarda kredi oluşumunu olumsuz etkilemektedir.

2.1. Kamu Kesimi Borç Yükü

Kamu kesiminde özellikle 1990'lı yıllarda büyüyen mali açıklar, artan bir borç stoğuna dönüşerek bankacılık sisteminin yarattığı kaynakları büyük ölçüde talep eder hale gelmiştir. Sürdürülemez mali açıkların bir yansıması da, kamu bankalarının özellikle çiftçi ve küçük işletmelere piyasa faizlerinin altında sunduğu kredilerde oluşan zararlarının aktifler arasında görev zararı olarak yer almasıydı. 2001 yılında bu görev zararlarına karşılık tahvil çıkartılmasıyla borç yükünün ne kadar ağırlaştığı daha net bir şekilde görülmüştür. Ekonomik kriz sürecinde, zaten zayıf olan işletmelerin borçlarını ödeyemez hale gelmesi, özel sektör borcunun devlet borcuna dönüştüğü bir süreç yaşanmasına neden olmuştur. TMSF bankalarının devlet tahvili ile yeniden sermayelendirilmesi bu sürecin en önemli parçasıdır. Bunu takiben TMSF mevduatının özel bankalara satışıyla, özel banka bilanço yapısına pasifler geri dönerken, aktifte ise mevduat ile beraber aktarılan devlet tahvillerinin

Grafik 6: Kredilerin Mevduatı Karşılama Yüzdeleri ve Kredi Mevduat ve Menkul Değerlerin Tutarları

ağırlığı artmıştır. Bunların yanı sıra, 1998 yılından bu yana belli bir mali disiplin sağlanmasına rağmen, kamunun yüksek faizle borçlanıyor olması borcun reel miktarında sürekli bir artışa sebep olmaktadır.

2.2. Kamu Bankalarının Sektördeki Ağırlığı

Özelleştirme ve sektörün liberalleşmesi Türkiye'nin uzun süredir gündeminde olmakla beraber, kamu bankalarının özelleşmesinde önemli bir adım atılamamış, TMSF'ye devredilen bankaların elden çıkarılmasında dahi çok fazla başarı yakalanamamıştır. Emlak Bankası'nın Ziraat ve Halk Bankası ile birleşmesi ve bu bankaların 2,700 civarında şubesinin yaklaşık üçte birinin kapanması biraz olsun ağırlıklarını azaltsa da, örneğin Vakıflar Bankası özelleştirmesi tüm çabalara rağmen henüz mümkün olmamıştır. Hazine'nin nakit akışı ve bu bankaların yüksek miktarda kamu borcunu çevirmede güçlü mevduat ağlarını kullanarak oynadıkları rol göz önünde bulundurulursa, sektördeki kamu bankası ağırlığının çok hızlı azalması beklenmeyebilir.

Tablo 4: Kamu Bankaları ve Borç Stoğu

Milyar TL	Kamu ticari	Özel ticari
Aktifler	71,432,814	117,397,448
Krediler	8,787,894	35,986,260
Menkul değer	43,347,170	41,880,620

06/03 geçici BDDK verisi

Sorunlu krediler ve reeskontlar dahil değildir

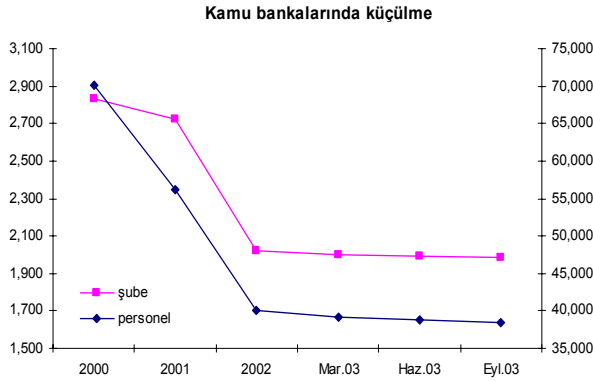
Tablo 5: Kamu Bankaları ve TL Fonlama

Milyar TL	Kamu ticari	Özel ticari
Mevduat	51,383,756	80,396,386
TL mevduat	35,718,638	30,651,221
Özkaynaklar	8,252,448	17,359,492

06/03 geçici BDDK verisi
Repo dahil, reeskontlar hariçtir

Kamu kesiminin özellikle TL mevduatlardaki ağırlığı, özel bankaları kısıtlı TL kaynaklarla çalışmaya mahkum etmekte ve TL kredi talep eden kesimlerin ihtiyaçlarına cevap vermeyi zorlaştırmaktadır. 2001 öncesi çiftçi ve KOBİ finansmanında önemli rol oynayan kamu bankalarının bu alanlardan çekilmesi de büyük bir finansman boşluğu yaratmıştır. Tablo 4’te ve 1.bölümdeki tablo 2 ve grafik 2’de kamu ve özel ticari bankaların kredi pazarındaki payları ve zaman içerisindeki seyri gözlemlenebilir.

Grafik 7: Kamu Bankalarında Şube ve Personel Sayısı

2.3. Aracılık Maliyetleri

Önümüzdeki dönemde kamu borç yükünün banka mali tablolarında ağırlığının artmasının farklı örnekleri görülmeye devam edecektir. Şu anda anaparanın enflasyon + yıllık %5 ile değerlendirildiği çalışanları tasarrufa teşvik hesabının tasfiyesi de piyasa borcunun arttığı, banka kaynaklarından ve bireysel tasarruflardan artan miktarda kamunun borçlanma ihtiyacı olacağı bir dönem olacaktır. Her ne kadar aynı miktarda tasarruf serbestiye kazanacak da olsa, şu anda bu miktar piyasa faizinin altında ve borç çevirme kaygısı olmadan sürdürülen bir miktar olmaktan çıkacaktır. Ancak, IMF programı çerçevesinde

%6,5 seviyesinde tutulan faiz dışı fazla ve bu hedefin dışında tutulan özelleştirme gelirlerinin katkılarının olumlu etkileri olacağı da bir gerçektir.

Bu çerçevede, şu anda yürürlükte olan sermaye yeterliliği mevzuatında kamuya ait risklerin sermaye gerektirmemesi ve kaynakların kamuya aktarılmasının bankalar açısından operasyonel maliyetinin düşük olması da kamuya kredi açmayı özel sektöre kredi açmaya oranla daha kolay kılmaktadır.

Bankacılık sistemi üzerinde, özellikle en büyük kayıt içi sektör olmasının da etkisiyle çok ağır aracılık maliyetleri vardır. Vergi sisteminin genel bir tutarlığı olmadığından, çeşitli dönemlerde kaynak yaratmak ya da o an ön plana çıkan bir soruna çözüm bulmak için konulan vergiler kalıcı olmaktadır. Burada yüksek seviyelerdeki dispo ve zorunlu karşılık oranları, BSMV, KKDF ve damga vergisi gibi yükler sayılabilir. Bu konuda yayınlanan Mayıs 2003 tarihli BDDK raporu, %5 faiz ödenen bir yabancı para kaynağın krediye dönüşene kadar maliyetini %10,3'e yükseltecek aracılık maliyetlerine tabi olduğunu göstermektedir. Aynı raporda, %46 faiz ödenen kaynağın krediye dönüşümünde %10,1'lik aracılık maliyeti oluştuğu görülmektedir. Teminat mektubu gibi gayri nakdi bir kaleme dahi, %2,85 oranında mali yükü karşı karşıya kalınmaktadır.

Buna karşılık aracılık maliyetlerinin azaltılması yönünde kararlı adımlar atıldığı da bir gerçektir. Bunlara en iyi iki örnek TCMB'nin zorunlu karşılıklara piyasanın altında ancak bu pozisyonlardan oluşan zararı önemli ölçüde bertaraf edecek bir faiz vermeye başlaması ve TMSF sigorta primlerinin yarı yarıya düşürülmesi yer almaktadır.

2.4. Para Politikaları

Son dönemde Türkiye'nin kararlı bir şekilde dezenflasyon politikaları uygulaması da zaman zaman TCMB'nin tüm kredi faizleri için benchmark niteliği taşıyan faizlerini yüksek seviyede tutmasına sebep olmaktadır. Nitekim, son dönemde rahatlayan para politikası kredi yaratılması sürecine derhal ivme kazandırmış, özellikle tüketici kredileri hızla yükselmiştir. Eğer dezenflasyon sürecinin devam edeceğini varsayarsak, önümüzdeki

dönemde de kredi vermekten ziyade kaynakların vade ve kredi riskini minimize edecek şekilde kısa vadeli olarak TCMB’de park edilmesi de şaşırtıcı olmayacaktır.

2.5. Vergilendirme

Menkul kıymet iratları vergilendirmesinde uygulanan politikaların belirsizliği ve benzer gelirlerin farklı oranlarda vergilendirilmesi de kamu kesiminin bankacılık sisteminin aracılık faaliyetlerini sekteye uğratmasına neden olmaktadır. Burada en önemli faktörlerden biri mevduat faizinin stopaja tabi olması ve döviz tevdiat hesaplarının kur kazançlarının vergiye tabi olmamasıdır. Bu vergi mevzuatı, yıllarca enflasyon ve devalüasyonun paralel seyretmesiyle DTH’ların bir vergi önleme aracına dönüşmesine ve kemikleşmiş bir döviz cinsi mevduat birikimine sebep olmuştur. Bunun yanı sıra 2001 yılından bu yana ihale edilen devlet tahvillerine getirilen vergi muafiyeti, bankacılık sisteminin by-pass edilerek bireyleri direkt tahvil bono alımına yöneltmiştir. Her iki gelişme de, TL cinsi fonlama yaratma önünde büyük bir engeldir. Bunun sonucunda, bankalar TL kredi talep eden müşterileri için fonlama yaratmakta zorluk çekmektedirler.

3. BANKACILIK ve REEL SEKTÖR İLİŞKİLERİ: Reel Sektör Tarafından Yapılması Beklenenler

3. Bankacılık ve Reel Sektör İlişkileri: Reel Sektör Tarafından Yapılması Beklenen Konular

Türk finans sektörünün oluşumuna baktığımızda kalkınma ve reel sektörün gelişimi açısından bankacılık sisteminin sağlayacağı fonların ve bankacılık reel sektör ilişkilerinin çok önemli olduğu görülmektedir. Bu ilişki tarafların birbirlerinden beklentilerini karşılamaya çalışması ile daha güçlü hale getirilebilecektir. Bankalar gözüyle bakıldığında kredilendirecekleri firmaların risk yapılarını objektif olarak inceleyebilmek ve fonu kulanacak firmanın devamlılığı önem taşımaktadır. Bunun için reel sektör kurumlarının bankanın risklilik seviyesine olumlu katkıda yapabilmesi, bankaların reel sektörden aldıkları finansal tabloların standart nitelikte ve gerçekleri yansıtır şekilde olması ve meslek odalarının bu ilişkiyi kuvvetlendirecek stratejik bilince sahip olması gerekmektedir.

3.1. Reel Sektör Tarafından Açıklanan Mali Tablolar

Reel sektör kurumları şeffaf bilançolar açıklayarak bankalar ile gerçek mali durumunu gösteren bilgileri paylaşmalıdır.

Genel kabul görmüş standartlara göre mali raporlama öncelikli olarak aşağıdaki sebeplerden dolayı çok önemlidir:

- Mali tablo kullanıcılarına (şirketin ortakları, yatırımcılar, kredi kuruluşları, çalışanları) zamanında bilgi sağlamak,
- Standart olarak uygulanan muhasebe prensipleri sayesinde şirketler arasındaki karşılaştırmayı sağlamak,
- Yönetimin verilen kaynakları nasıl, ne amaçla ve ne etkinlikte kullanıldığını da göstererek şeffaflığı sağlamak.

Şeffaflık bir firmanın hedeflerine ulaşmak için uyguladığı politikaların ve bunların sonuçlarının okuyucular tarafından izlenebilmesi için gerekli bilgiyi mali tablo kullanıcılarına düzenli, anlaşılabilir, tutarlı ve güvenli şekilde sunmasıdır.

Mali tablolar ve ilgili dipnotların detay olarak sunulması tüm belirtilen kullanıcılar için işletmeyi detaylı analiz etmek ve işletmenin mali durumu ile ilgili doğru sonuca varmak için çok önemlidir. Bu nedenle firmalar mali tablolar ve ilgili dipnotlarını hazırlarken mümkün olan en şeffaf şekilde bilgilerin sunulmasına özen göstermelidirler.

Şeffaf bilançoların açıklanabilmesi için iki husus çok önemlidir.

- Muhasebe standartları (Gelir giderlerin tahakkuk esasına göre muhasebeleştirilmesi; nakit esası; enflasyon ve konsolidasyon prensibi).
- Raporlama standartları (Mali tabloların önemli kalemlerinin hangi detayda ve nasıl açıklanacağı ve bunlara ilişkin dipnotların kapsamını belirleyen kurallar).

Türkiye’de uluslararası alanda benzerleri kapsamında muhasebe ve raporlama standartları maalesef mevcut değildir.

- Vergi açısından düzenlenen Tam Tasdik Raporları mali tabloların bütünüyle ilişkili olmayıp sadece vergi mevzuatına göre firmaları değerlendirmektedir. Keza söz konusu raporların düzenlenmesi sadece belirli bir büyüklüğün üzerindeki firmalar için mecburi olup diğer kuruluşlar için ihtiyaridir.
- Ülkemizde bazı muhasebe ve raporlama standartları mevcuttur; ama bunlar ancak belli sektörler (bankacılık, sigortacılık, v.b.) ve kuruluşlar (örneğin İMKB kuruluşları, v.b.) için söz konusudur.
- Bu konuda uluslararası benzerleri kapsamında ve Türkiye’deki bütün kuruluşları kapsayacak şekilde muhasebe ve raporlama standartlarını oluşturmaya yönelik olarak T穆DESK kurulmuş bulunmaktadır. Söz konusu kuruluş gerek uluslararası standartları gerek ülke şartlarını göz önüne alarak Türkiye’ye özgü muhasebe ve raporlama standartlarını oluşturmaya çalışmaktadır. Reel sektör ve bankacılık sektörü acilen bu çalışmanın en kısa zamanda sonuçlandırılması amacıyla T穆DESK’e destek vermelidir.

3.2. Enflasyon ve Konsolidasyon Muhasebesi Uygulamalarının Faydaları

Enflasyon muhasebesinin ve konsolidasyon esaslarının mali raporlamadaki önemi dolayısıyla yeni oluşturulacak muhasebe ve raporlama standartlarının bulunması her iki taraf açısından özellikle şeffaflık prensipleri çerçevesinde önemlidir.

Ülkemiz, yaklaşık otuz yıldır yüksek enflasyonla yaşamaktadır. Bunun sonucunda tarihi maliyetlere dayalı muhasebe uygulamaları sonucunda elde edilen finansal tablolar anlamsız hale gelmektedir. Bu uygulamanın olmayışının firmalar açısından en önemli etkisi işletmeye konulan sermayenin yıllar itibariyle eridiğinin görülememesi ve enflasyon üzerinden ödedikleri vergilerdir.

Enflasyon muhasebesinin tüm firmalar tarafından uygulanması ise firmaların bilanço ve kar zararlarındaki enflasyon etkisini elimine ederek öncelikli olarak gerçek özkaynak ve gelir durumu yapısını göstereceği için kredi veren kuruluşlar ve yatırımcılar için önemli olan bir çok rasyonun daha doğru olarak hesaplanmasını ve firmaların bilanço yapılarının ve gelir durumlarının daha doğru değerlendirilmesini sağlayacaktır.

Ayrıca ülkemizde ana ortağın yasal mali tabloları için iştiraklerininkilerle konsolidasyonunun zorunluluğu olmaması da önemli bir eksikliktir. Konsolide olmamış mali tablolar ana ortağın gerçek mali durumunu ve grup şirketleriyle gerçek ilişkisini yansıtmaktan uzaktır.

3.3. Muhasebe Standartları ve Denetim

Yasal mali tabloların belirlenecek standartlara göre hazırlanması ve belirli büyüklüğe sahip firmalar için denetim zorunluluğu getirilmesi şeffaflık açısından önemli bir adım olacaktır.

Dolayısıyla bundan sonra yapılması gereken TMUDESK'in başlattığı Türk muhasebe standartlarının oluşturulması çalışmasının tamamlanması ve ülkemizde faaliyet gösteren bütün firmaların da bu esaslara uygun olarak yasal mali tablolarını hazırlamalarının öngörülmesidir. Bu uygulamaya firmaların ciro büyüklüğüne göre etap etap geçilecek bir kanuni denetim zorunluluğu ile de tamamlandığı takdirde hem kayıt dışı ekonominin önüne

geçilecek ve kayıt dışı ekonominin yarattığı haksız rekabet ortadan kalkacak hem de piyasalardaki bilgi paylaşımı artarak şeffaflık sağlanacaktır.

3.4. Reel Sektör Kurumlarının Özkaynak Yapılarının Güçlendirilmesi

Şirketler faaliyetlerini sürdürebilmek ve yatırımlarını gerçekleştirebilmek amacıyla yeterli tutarda “özkaynak” bulundurmalıdır.

Özellikle Türkiye gibi genel ekonomik ortamda ve para piyasalarında yüksek volatiliteye sahip ülkelerde faaliyet gösteren kuruluşlar gerçekleşmesi olası risklere karşı yeterli özkaynak bulundurmadıkları zaman varlıklarını uzunca bir süre devam ettirememektedirler. Bu durumda söz konusu kuruluşlar tarafından kullanılan finansal kaynaklar geri dönmekte ; bundan reel sektör kadar bankacılık sektörü de çok olumsuz etkilenmektedir.

Şirketler bulundurmaları gereken “özkaynaklar”ı belirlerken;

- Enflasyon muhasebesine göre düzenlenen mali tabloları esas almalıdırlar.
- Yeni öngörülen standartlarla zenginleştirilmiş “Uluslararası Risk Yönetim Prensipleri”ne göre “operasyonel”, “alacak/kredi”, “piyasa” risklerini ve diğer riskleri ölçerek, bulundurmaları gereken minimum “özkaynak” tutarını hesaplamalıdırlar.

Söz konusu özkaynak tutarları belirlenirken ilgili çalışmaların sektörel bazda yapılmasında büyük yarar bulunmaktadır. Sektörlere ilişkin volatiliteler ve riskler birbirlerine göre farklılıklar gösterebilmektedirler.

3.5. Reel Sektör Mali Yapısını Güçlendirmek İçin Sermaye Piyasaları Üzerinden Sağlayacağı Kaynaklar

Halka arz yoluyla tahvil ve bono ihraç edilerek kaynak sağlanmasına önem verilmelidir. Bu şekilde “reel sektör” daha uzun vadeli kaynak bulma imkanına kavuşacaktır.

Söz konusu tahvil ve bonoyu sermaye piyasalarında ihraç edebilmek için ilgili mercilerden gerekli izinleri almak gerekmektedir. Bunun için ilgili kuruluşun sağlam bir mali yapıya ve “ileriye yönelik gerçekleşebilir kar projeksiyonu”na sahip olması gerekmektedir; bu gibi firmaların uluslararası standartlarla yüksek bir “rating”e sahip olmaları da arzu edilen bir

kriterdir. Bu niteliklere sahip olan firmalar da ihraç ettikleri bono ve tahvil ile daha ucuz borçlanma imkanına sahip olmaktadır.

Bankalar ise bu şekilde ihraç edilmiş menkul kıymetleri ikinci piyasalarda satabilecek veya oluşturdukları “yatırım fonu” portföylerine dahil edebileceklerdir. Bunun sonucunda piyasaya hareketlilik gelecek; işlem hacimleri artacak; faiz gelirlerinin yanında komisyon ve bankacılık hizmet kazançları da önemli bir ölçüde yükselecektir.

Günün koşullarında kamunun yüksek borçlanma ihtiyacı nedeniyle bu piyasada Hazine dominant oyuncu durumundadır. Yukarıda da belirtildiği üzere tahvil-bono piyasasında söz konusu gelişmelerin olabilmesi için kamunun borçlanma ihtiyacının azalması ve mevzuattaki vergi eşitsizliğinin ortadan kaldırılması gerekmektedir.

3.6. Reel Sektör Kurumlarının Kredi Ratingi Alması

Reel sektöre dahil ve belirli bir büyüklüğe ulaşmış kuruluşlar uluslararası “rating” prosedürlerini uygulatarak bu şekilde tespit edilen derecelendirmeye (rating) göre finansal işlemlerini gerçekleştirmelidirler. Diğer taraftan söz konusu kuruluşlardan belirli bir büyüklüğün altında olanları ise bankalar tarafından yapılan “scoring” çalışmalarına katkıda bulunmalıdırlar.

Bilindiği üzere 2006 yılı sonundan itibaren Bankalar yeni risk ölçüm metotlarına göre belirlenmiş kuralları içeren Basel II normlarını esas alarak bulundurmaları gereken “minimum sermaye” tutarlarını hesaplayacaklardır. Söz konusu risklerin en önemlilerinden birisi ise reel sektörle olan ilişkilerin yarattığı (verilen krediler, alınan tahvil ve bonolar, iştiraklere yatırım gibi) risklerdir.

İlgili şirketler uluslararası standartlarla “rating”e tabi tutulmadıkları zaman Basel II normlarına göre bunlarla ilgili riskler bazı hallerde standart oranlarla çok yüksek hesaplanabilmektedirler. Ancak söz konusu şirketler mali yapıları sağlam kuruluşlar iseler; bunlarının “rating”leri yüksek çıkmakta ve Basel II normlarına göre çok daha düşük riskler ve çok daha düşük sermaye gereksinimleri hesaplanabilmektedir.

Dolayısıyla reel sektöre dahil, mali ve diğer bakımlardan iyi kuruluşların bağımsız uzman firmalar tarafından “rating”lerinin yapılması sonucunda bankaların bulundurmaları gerekli sermaye tutarı azalmaktadır. Bu durumda “sermaye maliyetleri”nin çok yüksek olduğu ülkemizde, bankalarımız önemli bir yükten kurtulacaklardır. Diğer taraftan “rating”leri iyi olan firmalar da daha düşük maliyetle borçlanabileceklerdir.

“Rating” müessesesi ülkemizde henüz işlememektedir. Basel II’nin yürürlüğe gireceği 2006’nın yaklaştığı dikkate alındığında bu müessesenin faaliyete geçirilmesinde reel sektör ve bankaların ortak çalışması gerekmektedir. Söz konusu “rating” prosedürü esasen belirli büyüklüğe ulaşmış firmalar için uygulanmaktadır. Orta ve küçük firmalar için ise bankalar elde ettikleri müşteri bilgilerinden yararlanarak “scoring” çalışmasıyla benzer bir değerlendirme yapmaktadırlar. “Scoring” işleminin doğru sonuçlar verebilmeleri için reel sektörün bankalara doğru bilgileri vermeleri gerekmektedir.

3.7. Uzun Vadeli Planlama

Reel sektör kurumlarının işlerinde başarılı olmaları için uzun vadeli bir perspektif ile planlama yapmaları gereklidir. Uzun vadeli planların olması reel sektör ve bankacılık ilişkilerini olumlu etkileyecek, bu ilişkiyi bir ortaklık haline dönüştürecektir.

Uzun vadeli planlama süreci;

- i. Mevcut faaliyet alanının genişletilmesi ile ilgili planlar
- ii. Yeni girilecek iş alanlarının tespiti
- iii. Uzun vadede gelmeyi hedeflediği yer
- iv. Planlama döneminde etkili olacak faktörler
- v. Piyasa dinamikleri
- vi. Pazar beklentileri
- vii. Finansal Modelleme

bölümlerini içerir.

Uzun vadeli plan çerçevesinde yapılan yatırımlar fizibilitelere dayanarak zamanında ve yeterli olarak gerçekleştirilmelidir.

- Yatırımın nakit yaratma ve karlılık potansiyeli incelenmelidir.

- Yatırımın ne kadar sürede getiri yarattığı, hissedarlara nasıl bir getiri sağladığı ve işe ne kadar değer yarattığı incelenmelidir.
- Hassasiyet analizleri yapılmalı, değişik piyasa koşullarında yatırım getiri ve geri dönüş süreçlerindeki dengeler incelenmelidir.

Uzun vadeli planların önemli bir bileşeni verimlilik olmalıdır. Şirketlerin uzun vadede varolmaları verimli çalışmaları ile mümkündür.

Reel sektör kurumları risk yoğunlaşmasını engellemek amacıyla mümkün olan durumlarda, farklı piyasalarda faaliyet gösterecek şekilde çalışmalıdır.

- Kurumlar işlerini mümkün oldukça tek piyasaya bağlı olmadan yürütmeyi hedeflemelidir. Zira tek piyasada çalışılması halinde söz konusu piyasadaki kriz kurumların durumlarını çok daha olumsuz şekilde etkilemektedir.
- Kurumlarımız kendi iş alanlarında mümkün ise hem iç piyasaya hem de yurtdışı piyasaları mal satmayı hedeflemelidir. Böylelikle işler piyasaya bağımlı olmaksızın yürütülebilecek ve piyasalardan her hangi birinde kriz çıkması halinde diğerine yönelerek bu kriz en az etki ile atlatılabilecektir.

3.8. Kurumsallaşma

Özellikle belli büyüklüğe ulaşmış reel sektör kurumları, en kısa zamanda kurumsallaşma sürecini tamamlamalıdır. Kurumsallaşma; bir organizasyonun kişilerden bağımsız olarak saptanmış amaçlar doğrultusunda faaliyet göstermesi ve kendi varlığını koruma gücüdür. Ülkemizde firmalar genelde aile şirketi olarak kurulmakta, büyüme sürecinde firma kurucularının kişisel özellikleri büyük rol oynamaktadır. Tüm dünyada aile şirketleri, sayısal olarak bakıldığında çok büyük önem arz etmektedir. Buna rağmen işletme ömürleri çok kısa olmaktadır. Aile şirketlerinin çoğunluğu birinci kuşakta yok olmakta, üçüncü kuşak yaşayan aile şirketi sayısı çok az olmaktadır. ABD’de yapılan bir araştırmaya göre, birinci kuşakta son bulan aile şirketi sayısının oranı %80, ikinci kuşağa ulaşanların oranı %16 ve üçüncü kuşakta devam eden aile şirketi sayısının oranı ise ancak %4’te kalmaktadır.

Ülkemizde de durumun yukarıdaki oranlardan çok farklı olmadığı düşünülmektedir. Bunun nedenlerini aşağıdaki gibi sıralayabiliriz:

- i. Aile büyüğü tarafından kurulan şirketin işlerinin kendi üzerinde kalması ve aile fertlerinden yardım alamaması nedeniyle şirketin elden çıkarılması,
- ii. Piyasa şartlarına uyum gösterilememesi, sermaye yetersizliği ve yeni sermaye koyulamaması,
- iii. Düzenli bir kayıt sistemi kurulamaması ve bu nedenle maliyetlerin kontrol edilememesi,
- iv. Yeni strateji belirlenememesi ve yeni ürün çalışmalarının yapılmaması,
- v. Profesyonel kişiler ile aile fertleri arasındaki sürtüşme,
- vi. Formel bir yapı ve yazılı prosedürlerin olmaması, ilişkilerin ve işlerin informal şekilde yürümesi,
- vii. Tek kişinin kararları almasının astların gelişimini engellemesi ve motivasyonu olumsuz yönde etkilemesi.

Bunun aksine başarılı olan aile şirketleri de bulunmaktadır. Bu şirketlerin başarı öyküleri incelendiğinde ortak birtakım noktalar öne çıkmaktadır.

- i. Bu şirketlerde iş analizi yapılmıştır. İşi yürütecek kişilerde aranan kriterler, yetki ve sorumluluk tanımları, çalışma koşulları, işbirliği yapılacak birimler belirlenmiştir.
- ii. Performans değerlendirme, terfi, personel seçme ve yerleştirme, ücret sistemleri kurulmuştur,
- iii. Ailenin adı ürün ile birleşmiş durumda olduğundan, ürünün kalitesine çok önem vermişlerdir.
- iv. Değişime karşı açık olmuşlardır.
- v. İşin lideri zamanında liderliğini bir başkasına devretmesini bilmiştir.
- vi. İşletmenin misyonu, yani faaliyet alanı, uzun zamanlı mali hedefleri, temel iş kolları belirlenmiştir.
- vii. Firma stratejisine ışık tutan bir vizyonları vardır.
- viii. Şirketin şu anki durumu analiz edilerek gelecekte varılmak istenen uzun vadeli hedefler belirlenmiştir.

3.9. Meslek Odalarının Banka ve Reel Sektör Kurumları Arasında Oynayacağı Rol

Reel sektör temsilcileri sektörün sorunlarını ve beklentilerini tüm ilgililere anlatmalıdır. Ekonomimizin geliştirilip, sağlıklı bir yapıya kavuşturulmasının herkese düşen ulusal bir görev olduğunu düşünüyoruz. Bunun sağlanması da ancak, reel sektör ile finans sektörlerinin dayanışması ve işbirliği ile mümkündür. Reel sektör ile mali sektör arasında kaynak kullanımı ve değer paylaşımı sürekli halde işleyen bir mekanizma olmalıdır. Burada sektör temsilcilerine önemli görevler düşmektedir. Temsilcilerin; sektörün sorunlarını, ihtiyaçlarını ve taleplerini tespit edebilecek kişilerden olmaları gerekmektedir; bu nedenle yüksek derecede genel ve sistematik bir bilgiye sahip olmaları beklenmektedir. Sektörü temsil etmeleri nedeniyle global vizyon ve misyon sahibi olmaları sektörün gelişimine destek verirken, değişimleri öngörerek aksiyon almalarını da sağlar.

4. BANKACILIK ve REEL SEKTÖR İLİŞKİLERİ: Bankacılık Sektörü Tarafından Yapılması Beklenen Konular

4. Bankacılık ve Reel Sektör İlişkileri: Bankacılık Sektörü Tarafından Yapılması Beklenen Konular

Bankacılık-Reel Sektör ilişkilerine bankalarımızın da ortak ve bireysel girişimlerle katkı sağlaması gerekmektedir. Özellikle ekonomik gelişimde önemli katkısı olacağı düşünülen KOBİ'lere ihtiyaçlarına yönelik finansman ürünleri ve danışmanlık olanakları sunulması aşamasında bankaların önemli destekler sağlaması gerekmektedir. Ayrıca, bankalar kendi risklerini yönetirken risk bazlı fiyatlama ile hem kaynaklarının rasyonel kullanımını devam ettirecek hem de iyi yönetilen firmaları finanse ederek kalkınmaya önemli katkıda bulunacaklardır. Öte yandan bankaların daha düşük maliyetlerle hizmet sunabilmek için operasyonel giderlerini düşürecek faaliyetlere hız vermek ve/veya operasyonel maliyetleri daha düşük olan kanallardan hizmet vermeleri gerekmektedir.

4.1. Bankaların Ortak Verimlilik Artırıcı Tedbirler Alması

Reel sektörün finansman maliyetinin düşürülebilmesi için bankaların düşük maliyetli kaynak sağlayabilmesi ve verimli çalışması gerektiği bilinen gerçeklerdir. Bankaların kredi maliyetlerini düşürülebilmesi için kamu otoritesinin bankaların kaynak maliyetini azaltmak yönünde tedbirler alması gerekmektedir. Bununla birlikte bankaların müşterilerine ürün ve hizmetlerini sunarken düşük maliyetli ve verimli çalışabilmeleri önem kazanmaktadır. Ürünler ve hizmetler bazında değerlendirmede bankalar arasında ortak nokta bulabilmek açısından ulaştığı kitlenin genişliği, işlem hacmi ve teknolojik altyapı yatırımlarının yüksekliği sebebiyle ATM, POS ve kredi kartları ön plana çıkmaktadır. Bu ürünlerle doğrudan bağlantısı olduğu için nakit yönetimi ve güvenliği de listeye eklenebilir.

Birden fazla banka ile çalışması bulunan müşteriler bloke süresi ve komisyon oranları konularında avantaj sağlamak için çalıştıkları her bankadan POS kullanmaktadırlar. Her bankanın kendi POS'unu kullanırmak istemesi sebebiyle birim maliyet müşterinin çalıştığı banka sayısı ile doğru orantılı olarak artmakta ve hem bankalar hem de müşteriler açısından ek maliyetler yaratmaktadır. Benzer altyapıya sahip olduğunda POS'ların entegre bir sistemle bankalarca ortak kullanımı mümkün görünmektedir. POS'lerin ortak kullanılması ihtimalinde işlem yoğunluğunun nasıl çözümleneceği ve ortaya çıkacak alternatif maliyet hesaplaması ile ilgili inceleme yapılması veya danışmanlık alınması gerekmektedir.

Kurulum ve işletim anlamında yüksek maliyet teşkil eden ATM'ler mevcut teknik altyapı yatırımları içinde önemli yer tutmaktadır. Kamuya ait bir çok yerde ve iş merkezlerine kurulan ATM'ler için bankalar yüksek kira bedelleri ödemek zorunda kalmaktadırlar. Bankaların büyük çoğunluğu benzer teknik altyapı ve servis sağlayıcılarla çalışmaktadırlar. Bankalar arasında ATM'lerin ortak kullanımı için bazı girişimler bulunmaktadır. 1998 yılında 5 banka ile başlayıp şu anda 13 banka arasında devam eden Ortak Nokta girişimi bu buna örnek olarak gösterilebilir. Sektörde ATM'lerin ortak kullanımı veya bilgi işlem sistemlerinin ortak kullanımı için bir çalışma grubu oluşturulmuş olup yurtiçi ve yurtdışı uygulamalar incelenmektedir. ATM'lerin ortak kullanımı ile ilgili Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa ülkelerinde başarılı uygulamalar bulunmaktadır. İngiltere'de faaliyet gösteren ve bu konuda dünyanın en büyük ATM switch sistemi olan LINK, gerek kuruluşu, gerekse kısa sürede yakaladığı performans ve büyüme ile güzel bir örnek teşkil etmektedir. ATM'lerin ortak kullanımı konusunda ilk aşamada en büyük problem sektörde şube ve ATM ağı yaygın olan büyük ölçekli bankaların yapmış oldukları büyük altyapı ve teknoloji yatırımları sebebiyle bahsedilen türde ortak bir girişime katılmaları sonucu rekabet güçlerini kaybetmek istememeleridir.

LINK şirketi örneğinde; benzer çekincelere sahip büyük İngiliz bankalarının öncelikle dışarıda kaldıkları ancak küçük ölçekli banka ve finans kurumlarının hızla artan kart adetleri karşısında sisteme kademeli olarak dahil oldukları görülmüştür. İlk aşamada komisyon karşılığı ATM'lerini kullandırmayı kabul eden Barclays ve Lloyds gibi büyük bankalar dahi azalan kart satışları ve diğer bankaların operasyonel giderlerindeki düşüşe seyirci kalamamışlardır. Şu anda şirketin Lloyds TSB, HSBC, Natwest, Barclays gibi sektörün büyük bankaları ile American Express, Cardpoint, Dinersclub ve Paypoint gibi kart ve ödeme sistemleri üzerine yoğunlaşmış 37'si finans 13'ü finans dışı sektörlerden 50 ortağı bulunmaktadır.

Kurulacak bağımsız bir şirketin, mevcut ATM sayısı ve yaygınlık gibi kriterlerle ortaklık payı alacağı bir sistemle büyük ve küçük ölçekli bankaları tatmin edebilecek sonuçlara ulaşabileceği düşünülmektedir. ATM paylaşımı ile başlayabilecek muhtemel bir girişimin

bir sonraki aşaması olarak POS'ların ortak kullanımı ve kart hizmetlerinin tamamen "outsorce" edilebileceği bir ortam yaratılabilecektir.

Sistemin oturması durumunda *Securicor* benzeri nakit yönetim ve güvenlik şirketleri devreye girebilecek ve ATM para nakilleri ve güvenliği veya bankaların nakit yoğun çalışan müşterilerinin nakdinin yerinden alınarak bankasına veya TCMB'ye aktarılabileceği bir sistemin de kurulabileceği düşünülmektedir.

Bahsedilen konulara ek olarak bu aşamada uzak görünse de, teknolojik altyapı bütünlüğü sağlandığında ATM dışında ortak hizmetler sunulabileceği, bankaların şubelerini dahi ortaklaşa kullanabileceği Avrupa'daki örneklerden görülebilmektedir. Nitekim yukarıda belirtilen LINK ortak girişimi, ilk ATM dışı servisi olan "*mutual plus*"ı devreye sokmuş ve Britania ve Yorkshire Building Society'lerinin müşterilerinin belirli işlemler için birbirlerinin şubelerini kullanmalarına imkan tanımıştır.

Ülkemizde ise; TBB'nin de içinde olacağı bir proje grubu oluşturulması ve TBB, BKM ve bankaların teknoloji yönetimlerinden ve danışman firmalardan alınacak fikirler doğrultusunda hareket edilebileceği düşünülmektedir.

Konusu geçen tüm sistemleri ilk andan itibaren ortak kullanacak biçimde "ortaklaşa rekabet" yaklaşımı içerisinde kurgulamak kaynakların etkin kullanımı açısından elzemdir. Dikkat edilmesi gereken en önemli unsur; belirli alanlarda yatırım yapmış kuruluşların, henüz yatırım yapmamış olanlarla mutabakatında gösterilmesi gereken hassasiyet düzeyidir. Önemli tutarlara ulaşan yatırımların ortak kullanımda çekingen bir ortam sözkonusu olabilmektedir. Bu konuda "kazan - kazan" tarzı bir yaklaşım, sistemlerin ortak kullanımında tüm taraflara fayda getireceği gibi, tasarruf edilen tutarın acil diğer ihtiyaçların karşılanması için kullanım imkanını getirecek ve sonuçta makro dengelerin daha sağlıklı hale gelebilmesinde katkıda bulunacaktır.

Elde somut veriler olmaması sebebiyle, yurtdışı uygulamalarla ilgili detaylı anlatımda rakamsal olarak değinilmemekle birlikte, ortak kullanım projeleri için önemli teknoloji

harcamaları olabilecek ve özellikle büyük ölçekli ve yaygın ağına sahip bankaların kurulabilecek ayrı bir şirket içindeki hissedarlık oranları ilk etapta karşılaşılabilecek problemler olarak görülmektedir.

Artan hizmet noktaları, azalan maliyetler ve müşteri sayısında olabilecek muhtemel artışlar bankaların verimli çalışmasını kolaylaştırırken, müşteri tarafında banka hizmetlerini yaygın ve ucuz kullanabilmenin vereceği avantajlar göz ardı edilemeyecek niteliktedir. Bu noktadan sonra hizmet kalitesi ve seçicilik devreye girecek ve zararına değil kaliteye yönelik rekabet ön plana çıkacaktır. Bankaların ortak girişimler sonucu elde ettiği tüm maliyet düşüşleri müşterilerine sunulan hizmet bedelindeki düşüslere temel teşkil edecektir.

4.2. Sektörel Bilgi Paylaşımı ve Değerlendirmesi

Riskin tanımlanması, izlenmesi, yönetilmesi ve denetlenmesinde temel unsur sağlıklı bilgidir. Mali kurumlar açısından risk kaynaklarına ilişkin bilgilerin derlenmesi, standart hale getirilmesi, analiz edilmesi ve paylaşılmasını sağlayacak mekanizmaların geliştirilmesi gerekmektedir. Mali piyasalarda faaliyet gösteren şirketlerin mevcut ve muhtemel müşterileri ile ilgili bilgileri topladıkları çok sayıda kaynak bulunmaktadır. Standardize edilmemiş ve rafine olmayan bilginin nihai kullanıcılar için bir değeri bulunmamaktadır. Bankalar açısından değerlendirildiğinde, ticari kredi ilişkisi öncesi toplanan bilgiler en geniş anlamıyla kategorize edildiğinde dahi kamu kaynaklı bilgiler, kurumun kendi bilgi bankaları, diğer bankalardan alınan bilgiler, medyadan derlenen bilgiler ve müşteriden alınan bilgiler gibi çeşitli alt başlıklar ortaya çıkmaktadır. Bankalarca ve diğer kaynaklarca toplanan bilgileri aynı havuz içinde derleyecek ve talep eden katılımcının bilgisine sunacak bir mekanizmanın kurulması kaçınılmazdır. Mevcut sistemde TCMB nezdinde izlenen memzuç bilgileri ve üretilen raporların, bildirimlerde standardizasyon ve gereken yaptırımların etkin bir şekilde uygulanamaması sebebiyle yeterince sağlıklı ve kapsamlı olmadığı açıktır.

Uluslararası boyutta finansman desteği sağlayabilecek durumda olan firmaların kredi başvuru ve değerlendirme süreçlerinde uluslararası rating şirketlerinden ve bağımsız denetçilerden almış oldukları puanlar kullanılmaktadır. Ancak yurtiçinde kredi talebinde

bulunan firmalar için, bankaların kendi iç değerlendirme ve derecelendirme mekanizmaları hariç ülke genelinde kullanılan bir risk derecelendirme mekanizması bulunmamaktadır.

Bireysel krediler için, özel şirket niteliğinde ve 11'i kurucu 12'si diğer üye olmak üzere toplam 23 ortağı bulunan Kredi Kayıt Bürosu A.Ş (KKB) faaliyet gösterirken, kurumsal kredilere ilişkin bir kısım çalışmalar TCMB tarafından yürütülmektedir.

TBB bünyesinde oluşturulan çalışma grubu 12 bankadan temsilciler ve TBB uzmanlarının katılımıyla çalışmalarına devam etmektedir. Kurulması planlanan Kurumsal Kredi Kayıt Bürosu'nda kamu kaynaklı bilgiler (iflas, vergi/sigorta borcu, ticaret sicil kaydı, vb.), bankalar ve finans kurumları kaynaklı bilgiler (karşılıksız çek, protestolu senet, vb), piyasa bilgileri (sektör, medya, sigorta, gelir belgesi, vb.) ve şirket kaynaklı bilgilerin (yönetim, iştirak, üretim/kapasite, vb.) temin edilmesi, veritabanlarında saklanması ve isteyen kullanıcıya sunulması hedeflenmektedir.

Kurumsal Krediler Risk Merkezi'nin kurulması için TBB ve bankalar nezdinde kurulan çalışma grubunun şu ana kadar ulaşılmış olduğu sonuçlar itibariyle danışman firmanın belirlenmesi ve fizibilite raporunun hazırlanması aşamasına gelinmiştir. Ancak yurtdışı uygulamalardan görülebildiği kadarıyla kurulacak şirketin hukuki konumu, ortaklık yapısı, bilgi akışı ve paylaşımının kuralları ve denetim mekanizması ile yaptırımlar konusunda bir uzlaşma platformunun oluşturulması gerekmektedir.

Bankalar Kanunu'nun 22. Maddesinin 8. Fıkrası şirketin kuruluşu için gereken hukuksal zemini sağlamaktadır. Kurulacak şirketin mevcut Kredi Kayıt Bürosu bünyesinde yapılandırılması halinde kuruluş aşamasında maliyetler açısından önemli avantaj sağlayacak, mevcut tecrübelerden yararlanma imkanı olacaktır. Mevcut 23 üyeye yenilerinin katılması durumunda ortaklık yapısının yeniden oluşturulması gündeme gelebilecektir.

Şirketin özerk olması durumunda ise ortaklık yapısının tüm bankaları içerecek şekilde düzenlenmesi kolaylaşacaktır. Gerek yurtdışı uygulamalarda gerekse danışmanlık

firmalarının tecrübeleri ışığında bireysel ve kurumsal risk bilgi ve takibinin ayrı uzmanlık alanları olması sebebiyle ayrı bir şirket daha cazip görünmektedir.

Planlanan sisteme bilgi aktarımı ve sistemden bilgi kullanımı konularında belli bir standart sağlanması gerekmektedir. Büyük ölçekli bankaların ilk aşamada bilgi paylaşımından imtina edebileceği düşünülmektedir. Bu ve benzeri olumsuzlukları giderebilmek açısından bankalar arasında haksız rekabeti önleyecek ve tüm ortakları tatmin edecek bir sistem planlanmalıdır. İdeal sistemde, bilginin bir maliyetinin olması, pozitif ve negatif bilgilerin paylaşılması ve pazarlama amaçlı ön taramanın yasak olması öngörülmektedir.

Denetimin kredi bürosu müfettişlerince yerine getirileceği ve kurallara uyulmaması halinde taraflara aşamalı yaptırımlar olacağı danışman firmaların sunmuş oldukları tekliflerde yer almaktadır.

Mevcut ortamda bankaların araştırma ve kredi tahsis departmanlarında sektörel analizler konusunda uzman kişilerin bulunmaması sebebiyle sektör analizleri derinlemesine yapılamamaktadır. Ana sektörler bazında değerlendirmeler yapılsa da uzmanlık gerektiren alt sektörler konusunda yeterli bilgi toplanamamaktadır. Bu noktada reel sektörden katılım beklenmektedir. Bahsedilen kurumsal kredi kayıt merkezine bilgi aktarımında reel sektörde faaliyet gösteren firmalarda çalışan uzmanların da katkıda bulunması, güncel ve derinlemesine bilgiye ulaşılması açısından önem arz etmektedir. Sisteme yatırım bankalarında çalışan portföy yöneticilerinin de bilgi aktarımı, paylaşımı ve danışmanlık konularında önemli katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Kurulacak sistemde kamu kuruluşları (Vergi, Tapu, İcra dairleri vb.) ile de işbirliği içinde olunması ve bu kuruluşlardaki verilerin de sisteme katılmasının sağlanması, böylece finans sektörünün “e-devlet / teknik devlet” yapısının oluşmasına öncülük yapması büyük katkı sağlayacaktır. Bu konuda kurulacak şirket ve ilgili tüm tarafların girişimde bulunması ile “bilgi çağıının” bankacılık sistemine tam entegrasyonu gerçekleşmiş olacaktır.

Kurulması planlanan Kurumsal Kredi Kayıt Bürosu, mali sektörde yer alan kurumlar ile bu kurumların düzenlenmesi, gözetimi ve denetiminden sorumlu kurumlara, kısaca tüm mali sektöre ve mali sektörden kredi talep eden firmalara katkı sağlayacaktır.

Bankalar açısından düşünüldüğünde proje finansmanı ön plana çıkacak ve teminat bağımlı kredi tahsis etme kolaylığı zamanla ağırlığını kaybedecektir. Tüm kredi tahsisi sürecinde önemli zaman ve işgücü gerektiren bilgi toplama ve kategorize etme işlemleri kısılacak, kısa sürede sonuçlanan tahsis mekanizmalarının kurulması sağlanacaktır. Bankaların kredi sürecinde sarf ettiği enerji, finans ve insan kaynağını müşteri odaklı ürün çeşitlenmesine yönlendirebileceği bir rekabet ortamı oluşacaktır.

Gerek bankalar, gerekse kamunun düzenleyici ve denetleyici birimleri için önem arz eden, Basel II ile gündeme gelen kredi riskinin ölçülmesi için baz olacak verilere ulaşılabilecektir. Ayrıca kendi iç derecelendirme sistemini de kullanmak isteyen bankalar için standart ve süzgeçten geçmiş değerlendirmeler hazır bulunacaktır.

Firmalar tarafından ele alındığında ise, ucuz maliyetli kaynağa, kısa sürede ve - kredibilitesi yüksek olanlar için – ağır teminat koşullarına maruz kalmadan ulaşabilme olanağına kavuşmuş olacaklardır.

4.3. Bankaların Kurumsal Yönetişim İlkeleri Doğrultusunda Yapılanması

“Kurumsal Yönetişim”, dünyadaki gelişmelere bağlı olarak son yıllarda gittikçe önemli bir kavram haline almıştır. Kurumsal Yönetişim kurallarının uygulanması ile; “yönetim kurulu, diğer yöneticiler, hissedarlar ve diğer taraflara (müşteriler, çalışanlar, tedarikçiler ve toplum) yönelik hak ve sorumlulukların, hedeflerin, hedeflere ulaşmada kullanılacak yöntemlerin belirlenmesi, sonuç olarak; performansın iyileştirilmesi ve denetlenmesi sağlanabilecektir.

Son yıllarda, ekonominin küreselleşmesi, makroekonomik belirsizliklerin azalması ve rekabetin üst seviyeye çıkması ile artık şirketlerin iyi yönetilmesi gereği çok daha önemli

bir hal almıştır. Kurumsal Yönetişimin bankacılık sektöründe uygulamasında; “Şeffaflık” ve “Uluslararası Standartlara Uyum” temel hareket noktası olmalıdır.

Yönetişim biçimi ve kurumsallaşma ekonomik gelişmişlik ile yakından ilgilidir. Bir ülkenin kurumsal yönetim ortamı, ülkenin sahip olduğu genel ve ekonomik koşulların yanı sıra gelişmiş kurumsal yönetim uygulamalarına sahip şirketlere, bankalara ve bu süreci destekleyen kuruluşların varlığına bağlıdır.

Ülkemizde sermaye piyasasının yeterince gelişmemesinin en önemli nedenlerinden birisi de kurumsal yönetim alanındaki yetersizliktir. Bu yetersizlikler, bir iki istisna dışında yasal mevzuattan çok uygulama ve yaklaşımlardan kaynaklanmaktadır.

Ülkemizde yıllardan bu yana sık yaşanan krizlerin derin etkilerinin azaltılmasına yönelik önlemler alınmaya çalışılmıştır. Ancak kurumsal yönetim çerçevesinde krizin nedenlerini belirleyip önlemler almak kaynaklarımızın daha verimli kullanılmasını sağlayacaktır. Mikroekonomide en büyük destekleyici ve finans sisteminin temel öğeleri olmaları nedeniyle bankaların kendilerini bu yönde geliştirmeleri ve bilinçlendirilmeleri gerekmektedir.

2001 krizinden bu yana, krizin reel ve finans kesimine getirdiği maliyetlerin boyutu ölçülmeye çalışılmıştır. Krizin olumsuz etkilerinin giderilmesini amacıyla sürdürülmekte olan “Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı” bankaların maruz kaldığı risklerin azaltılması ve bankacılık sektörünün güçlendirilmesini için bir dizi tedbir içermektedir. Bu kapsamda; verimlilik, karlılık, yüksek likidite ve sermaye yeterliliği kriterleri hedeflenmektedir. Kurumsal yönetim ilkelerinin belirlenmesi bu hedeflere ulaşmayı destekleyecektir.

Mali sektörü düzenleyen ve denetleyen kurumlar, yeniden yapılanma programının başarıya ulaşmasında etkin denetim mekanizmaları kurmakta, sorunların giderilmesi ve bankaların hakkettikleri itibara kavuşması için gerekli önlemleri almaya çalışmaktadır. Bu doğrultuda Kurumsal yönetim alanında da Bankalar Kanunu’na ilgili maddenin eklenmesi yönünde

taslak çalışmaları başlatılmış, SPK başta halka açık şirketlerde uygulanmak üzere, Kurumsal Yönetim İlkeleri'ni yayınlamış ve diğer şirketlerin de uygulanmasını önermiştir.

Sermaye Piyasası Kurulu'nun aşağıda belirtilen ilkeleri baz alınarak Bankaların;

- Pay sahiplerinin bilgi sahibi olma, bilgiyi inceleme, genel kurula katılım, oy verme, kar payı alma, azınlık hakları, pay sahibine ilişkin kayıtların sağlıklı tutulması, payların serbestçe devri ve satışı konularındaki düzenlemeler,
- Kamunun aydınlatılması ve şeffaflık politikası ile şirketlerin pay sahiplerini bilgilendirme politikaları oluşturmalarına yönelik prensipler, periyodik mali tablo ve raporlarda yer alacak bilgilerin standartlaştırılması,
- Menfaat sahipleri olarak nitelendirilen çalışanlar, müşteriler, tedarikçiler, alacaklılar, sendikalar, devlet, çeşitli sivil toplum kuruluşları, devlet ve hatta şirkete yatırım yapmayı düşünecek potansiyel tasarruf sahiplerinin şirket ile ilişkilerinin düzenlenmesine yönelik prensiplerin belirlenmesi,
- Yönetim kurulunun fonksiyonları, görev ve sorumlulukların faaliyetleri, oluşumu, yönetim kuruluna sağlanan mali hakları ve yönetim kurulunun faaliyetlerinde yardımcı olmak üzere kurulacak komiteleri ve yöneticilere ilişkin prensipleri belirlemesi gerekmektedir

Ülkemizde aktif büyüklüğü açısından en büyük özel bankalar ve büyümekte olan bankalar halka açık durumdadır. Sermaye Piyasası Kurulu bu ilkeleri uygulamaya alırken aynı zamanda denetiminin yapılacağını da belirtmiş ve düzenin yerleştirilmesi için gerekli adımları atmış bulunmaktadır.

Şeffaf yönetim ve hesap verebilirlik, manipülasyonları önlemede en gerekli tedbir olacaktır. Bankacılıkta denetimlerin artırılarak halka açık olması gereken bilgilerin “ticari sır” oldukları gerekçesi ile, geçerli sebebi olmadıkça saklanmaması, yatırımcıyı bilgilendirme ve halkı aydınlatma ilkelerinin uygulamaya geçirilmesi gerekmektedir. Son dönemde yaşanan gelişmelerden görüldüğü üzere bilgileri şeffaflıktan uzak, uygulamaları uluslararası standartlara aykırı ve tamamen denetimsiz bankacılık faaliyetleri hem tasarruf sahiplerini mağdur etmiş, hem de bankaların itibarını zedelemiştir.

Kurumsal yönetim uygulamalarına yönelik olarak tüm bankaları içine alacak gerekli düzenlemenin yeni Finansal Hizmetler Kanunu'nda yer alması sağlanmalıdır. Ancak bu tasarının yasalaşması beklenmeden, her banka temsilcisinin bulunacağı çalışma ortamları “komiteler” oluşturularak eksiklikler saptamalı, bankaların aksiyon planları paylaşılmalıdır.

Mevcut durumda büyük bankaların kendi yönetim ilkelerini oluşturma alanında atılımda olduğu görülmektedir. Bu davranış biçimi diğer bankalara da örnek olacaktır bilinçlenmemiş bankaların ilgisi bu noktaya çekilmeli ve çalışmalara katılımları teşvik edilmelidir. Çalışmalar TBB'nin desteği ile Birlik çatısı altında sürdürülebilir.

Yaygınlığı sağlamada etkili olacağı düşünülen diğer bir yöntem, komite ve bankaların çalışmalarının ortak yayınlanacağı bir web sitesi oluşturulması ve toplumun tüm kesimlerinin görüşlerine açık hale getirilmesidir. Çalışmalar basından duyurulmalı ve bankaların bu yönde atılan adımları mevduat sahiplerine, yatırımcı, girişimci ve dışarıdan ülkemize ilgi gösteren potansiyel iş ortaklarının bilgisine sunulmalıdır.

Yurt içi ve yurt dışında bu alanda yapılmış tüm çalışmaların ve danışman şirketlerin görüşlerinden faydalanılmalı, seminerler ile etkinlikler desteklenmelidir.

Kurumsal yönetim ilkeleri belirlenirken bu ilkelerin bankacılık sektörüne uygulanamayacak olanlarının da gerekçeleri ile ortaya çıkartılması, kamuoyunun ve otoritelerin bu yönde ilgisinin çekilmesi gerekmektedir.

Bireysel çalışmaların belirlenen ortak ilkelere uygunluğu yine ilgili komitelerde değerlendirilmeli, bu konudaki denetim standartları da belirlenmelidir. Bankalarda ilgili komite üyelerinin danışmanlığı ve aracılığı ile bu ilkeler günlük çalışma hayatının içine yerleştirilmeli, kurallar tüm banka personeline açık hale getirilmelidir. İç denetçilerin ilkelerin uygulanma durumunu etkin bir şekilde izlemesi, iç ve dış ilgili makamlara bu konuda bilgi verebilecek şekilde organize olması da gerekli olacaktır.

Günümüzde bankalar, teknoloji ve insan kaynakları alanında kalite belgesi sahibi olma yarışına da girmişlerdir. Kurumsal yönetim ilkeleri konusunda bilindiği kadarıyla yurt içinde değerlendirme yapacak bir örgüt kurulu değildir. Ülkede bu yönde çalışmaların yapılması teşvik edilmeli, yabancı kuruluşlardan ve danışmanlık şirketlerinden bu yönde faydalanılmalıdır. Ülkemizde bir bankanın yurt dışında bu ödüle sahip olabilmesi bile diğer bankaların ilgisini çekmeye yeterli olacaktır. Yurt dışı örgütlerin kalite belgeleri standartlarının bir an önce alınarak ilkelerin oluşturulması esnasında faydalanılması da gerekli olacaktır. “Kurumsal Yönetişim İlkeleri”nin önemi, “mevduat güvencesi” kalktığı zaman daha net anlaşılacaktır. Kalitesi artmış, varlıkları iyi yönetilen bankalar, sektörü tetikleyecek ve reel sektörü destekleyen bankaların varlığı arttıkça ekonomi büyüyecek ve piyasaların rekabet düzeyi artacaktır.

4.4. Güvenilir Risk Ölçüm Metotlarının Etkin Kullanımının Sağlanması

Geleneksel Bankacılık anlayışında gelişmiş risk yönetimi kriterleri ve teknikleri olmaksızın, belirsizlik ortamında kredilendirme yapılmış ve risk kontrolü ve riskin ne şekilde taşınacağı ile değil, riskten ne şekilde kaçınılacağı ile ilgilenilmiştir. Bankalar ticari plasman ilkelerine sadık kalarak ve bankacılık uygulama esaslarına uygun kriterlerde kredi tahsis etmeye çalışsa da kredi tahsis metotlarında “kişisel ve yerel koşullara göre farklı değerlendirme riski” bulunmaktadır.

BDDK'nın Bankacılıkta Risk Yönetimi'ne getirdiği denetim mekanizmaları ile sağlanan risk kontrolünün yanı sıra risk yönetiminde etkinlik icracı yönetimler tarafından “etkin risk derecelendirme metotları” ile sağlanmalıdır. Uygulamadaki aksaklıklar olarak; iç derecelendirme araçları kullanılmasına rağmen bu araçların riski ölçümlemede yetersiz kalması, bankaların bilgi toplamada aynı derecede yetkinlik sahibi olunmaması, erken uyarı sinyallerinin paylaşılmasında istekli davranılmaması (bu eksiklik Kredi Kayıt Bürosu ile aşılabilecektir), derecelendirme sürecindeki yavaşlığın rekabet avantajını kaybetmeye neden vermesi, farklı sistemlerden bilgi toplamaya elverişli sistemlerin kurulmamış olması, müşteri tanımlamasının uygun yapılmaması sayılabilir.

“Etkin Risk Yönetimi” için öncelikle risklerin tanımlaması yapılmalıdır. Devamında da riski objektif kriterlerle ölçümleyecek metotlar içeren risk politikaları ve uygulama esasları oluşturulmalı, risk izleme, analiz ve raporlama kriterleri belirlenmelidir. Etkin risk derecelendirme yöntemlerinin; müşteri bilgilerinin analizine, içinde bulunulan ekonomik koşulların ve sektörün özelliklerine, teminat ve kredi koşullarına ve kredinin geri ödenmeme ihtimallerinin ölçümlenebildiği metotlara dayandırılması gerekmektedir.

Risk kalitesi için etkin risk derecelendirme metotları konusunda uzman kuruluşların danışmanlığından faydalanmanın yanı sıra, bankalar geçmiş deneyim ve banka içi ve sektörel istatistikî bilgilerin, metodun temelinde bulunmasını sağlamalıdır. Bugüne dek yapılan tüm çalışmalar istatistikî risk ölçümleme metotlarının en uygun yöntem olduğunu göstermektedir. Bu şekilde belirlenen finansal, moralite ve faaliyet kriterleri aynı zamanda banka uzman ve yöneticilerinin uygulamalarda rastlanan örnekler sonucu geliştirdiği kanaatlerle de desteklenmelidir.

Etkin risk derecelendirme ile; teminat esaslı kredilendirmeden daha gelişmiş bir kredi tahsis sürecine geçilmesinin de yolu açılacaktır. Kredinin teminatla değil, işletme faaliyetlerinden elde edilecek gelirle kapatılması esastır. Her bir kredinin bir projeye dayandırılması ve dönüşünün ne şekilde ve hangi vadelerde yapılacağı belirlenmelidir. Öte yandan teminatlar da çeşitli kurallar çerçevesinde dikkate alınmalıdır.

Günümüzde bankalar, yapılarının daha ölçülebilir olması nedeniyle bireysel kredilerde risk derecelendirme entegrasyonu ile merkezi tahsis sürecine geçmektedirler. Ticari kredilerde de merkezi değerlendirmeye geçilmemesi için hiç bir neden bulunmamaktadır. Merkezi derecelendirme ve beraberinde kredilendirme sürecine geçilmesi ile de riski ölçmenin yanı sıra “son karar”da objektivite ön plana çıkacaktır. Objektivitenin değerlendirme esnasında rekabet gücünün etkilenmemesi hatta artırılması hedeflenmelidir. Objektif değerlendirme kriterlerini teşkilatlarına yayabilmiş bankalar kredilendirme sürecini de hızlandırabilecektir. Reel sektörde yer alan bireyler, küçük ölçekli işletmeler, orta ölçekli işletmeler ve büyük şirketler farklı kriterlerle değerlendirilmelidir. Kurulacak risk ölçüm ve kredi karar metotları segmentin özelliklerine göre değerlendirilmelidir.

Risk derecelendirme sistemlerini tamamlayıcı bir unsur olarak; büyük ölçekli kredilerin tahsisinde ve gerektiğinde yeniden yapılandırılmasında faydalanmak üzere endüstri uzmanları istihdam etmek suretiyle bankalar, firmalarca sunulan projeleri daha iyi değerlendirebilecek ve izleyebileceklerdir.

İçsel derecelendirme metotlarının kullanılması sermaye yeterliliği hesaplanmasının yanı sıra talep eden firmaların batma olasılıkları (probability of default), kredi talep eden firmaların olası bir batma anında risklerinin efektif olarak ne olacağı (exposure of default), batma durumunda zararın ne olacağı (loss given default) konusunda istatistiksel tahminler sunarak kredi tahsis aşamasında da önemli bir bilgi kümesi oluşturacak ve risk bazlı fiyatlama sayesinde kredi müşterilerini risk kategorisine göre fiyatlamak mümkün olacaktır. Bu yaklaşım kaynakların daha etkin dağıtılmasına ve bankanın riske göre ayarlanmış getirilerini (risk adjusted return on capital) hedeflediği düzeyde gerçekleştirmesine yardımcı olacaktır.

Etkin risk derecelendirme metotlarına sahip bankalar, aktif yapısındaki olumluluk ile iç ve dış kreditorlerden kaynak sağlanabilecek, bu şekilde yapılarını ve rekabet güçlerini artırarak reel sektöre daha fazla nüfuz edebileceklerdir.

Riskinin bankalar tarafından objektif mekanizmalarla değerlendirildiğini fark eden müşteriler, mali durumlarını düzeltmeye yönelik önlemler almaya (örneğin fonlarını işletme içinde değerlendirmeye, alacak ve varlıklarını kayıt içi takip etmeye) yöneleceklerdir.

4.5. Beklenmeyen Risklere Karşı Sigorta Güvence Sistemlerinin Geliştirilmesi

2001 krizi sonrası ülkemizde uygulanmaya başlayan serbest kur rejimi sebebiyle bankalar başta olmak üzere finansal kurumlar yabancı para üzerinden yaptıkları vadeli işlemlerde kur riskini üstlenmektedirler. Yabancı para kredili işlemler düşünüldüğünde müşteriler de aynı riski taşımaktadırlar.

Yurtdışından bankalarca sağlanan krediler ve ihracat kredileri sigorta şirketleri ve garanti kuruluşlarınca risk sigortalanabilmektedir. Ancak yabancı para üzerinden temin edilen bir kaynağı yurtiçindeki yatırımcıya TL bazında kullanırmak durumunda olan bankaların üstlenmiş olduğu kur riskini elimine edecek sistem ve enstrümanlar ülkemizde uygulama alanı bulamamaktadır. Enflasyonist ortamın yarattığı kısa vade problemi sebebiyle bankaların ve müşterilerinin kur riskini dengeleyebilecekleri vadeli işlemler piyasası hedge enstrümanları gelişmemiştir. Sigorta ve garanti şirketleri de volatilitesi çok yüksek olan döviz fiyatları sebebiyle kur riskini sigortalamak istememektedirler.

Küreselleşen ekonomilerde riske karşı korunma yöntemlerine duyulan ihtiyaç da artmıştır. Bu çerçevede başvurulabilecek en temel yöntem forward, futures, opsiyon ve swap gibi türev ürünlerin (derivative products) kullanımınıdır. Bu suretle riskleri tamamen kaldırmak ya da ters pozisyon almak mümkün olmaktadır.

Kur değişiminden ters yönde etkilenen ihracatçı ve ithalatçı kesimini bir araya getirecek bir yapılanma gerçekleştirilerek özellikle şirketler kesiminin kur riskinden görebileceği zararlar önemli ölçüde düşürülebilecektir. Hatta gerekirse bankalar da bu tür anlaşmalara taraf olabilir.

Bankalar vadesi çok uzun olmamakla birlikte kur riskine karşı bazı müşterileriyle kontratlar yapmaktadırlar. Beklenmeyen risklere karşı garanti ve sigorta benzeri uygulamaların yaygınlaşmasıyla birlikte, mevcut ortamda yalnızca kredibilitesi çok yüksek müşterilerce kullanılabilen kısıtlı hedge enstrümanlar, diğer müşterilerce de kullanılabilir hale gelecektir. Bankalar özellikle forward kontratları ile müşterilerini koruma altına alırken üstlenmiş oldukları kur riskini opsiyonlar vasıtasıyla sigorta ve garanti kuruluşlarına satmak için uygun ortam bulabileceklerdir. Opsiyon kontratı yapılabilecek fonların artmasıyla bankalar kurdaki sert artışlara karşı riske yaklaşım seviyelerine göre opsiyon satın alarak ödenen prim karşılığında kendilerini garanti altına alacaklardır. Banka ve finans kurumları, müşterilerini türev ürünler hakkında bilgilendirmeli ve işlemlerin yaygınlaşmasını sağlamalıdır. Böylece tüm taraflar için kayıp oranı, riske yaklaşım seviyeleriyle orantılı ve kademeli olarak azalacaktır.

4.6. Basın İle İlişkilerin Düzeltilmesi

Bankacılık sektörünün doğası gereği varolan bilgi paylaşımındaki muhafazakarlığı basın mensupları olumsuz algılamaktadır. Bankacılık sektöründe yeterli bilgi ve donanıma sahip olmayan bir kısım basın muhabirleri ve editörler yanlış kurgulanan veya yayınlanan haberlerle birer güven müessesesi olan bankaların olumsuz algılanmasına ve kurumsal kimliklerinin zedelenmesine neden olmaktadır. Bu noktada bankaların TBB nezdinde ortak girişimde bulunarak olumsuz izlenimleri ortadan kaldırılmak için medya ile işbirliğine gitmesi, kaynağı teyit edilemeyen yanıltıcı ve maksatlı haberlerin kamuoyuna ilan edilmesi ve tekzibi gibi konularda etkin rol alması gerekmektedir. Bankalar-basın ilişkilerinin geliştirilmesi ve iyileştirilmesi için tarafların bir araya geldiği bir platform oluşturularak, bu konuda yapılması gerekenler belirlenmelidir. Bu çalışmaların bildirgeler haline getirilerek TBB tarafından bankalar ve basın kuruluşlarına iletilmesi ve TBB'nin internet sitesinde yayınlanması etkinliği artıracaktır. Kasıtlı ve yıpratıcı türden “basın etik normları” dışında yanıltıcı haber kirliliği yaratılmasına tüm bankalar rekabet kaygısı taşımaksızın TBB aracılığı ile karşı çıkmalıdır.

Bankaların kendi reklamlarını yaptıkları kampanyalarda daha aktif olmalarına rağmen, kendilerine ait bilgileri aktarmada aynı etkinliği gösteremedikleri genel bir yargı durumuna gelmiştir. Bankalarla basın arasında olan ilişkinin sadece marka ve ürün tanıtımından ibaret olmaması gerekmektedir. Medyanın bilgi taleplerinin kısa sürede ve belirli bir standartta karşılanması arzu edilen basın-banka ilişkisinin oluşturulmasına katkıda bulunacaktır. Basın ile bankacılık sektörünün arasındaki ilişkinin arzu edilen düzeye ulaştırılması, bankacılık sektörünün karşı karşıya kaldığı dinamiklerin toplumun tüm kesimleri tarafından daha net ve doğru anlaşılmasını sağlayacaktır.

4.7. KOBİ'lerin Risk Sermayesi Yoluyla Desteklenmesi

Küreselleşmeye paralel olarak bütün sektörlerde hakim olan son derece rekabetçi ortamda ayakta kalabilmek için yeni yatırımlar yapmak zorunda olan şirketlere sermaye piyasaları önemli fırsatlar sunmaktadırlar.

Ülkemiz işletmelerinin yaklaşık %99.5'ini oluşturan, kaynak ihtiyacını karşılamada banka kredilerinden %4-5 oranında faydalanabilen, dolayısıyla özkaynakları ile faaliyet ve büyüme mücadelesi veren KOBİ'lerin Sermaye Piyasaları'ndan kaynak temin edebilmeleri amacıyla İMKB bünyesinde Ulusal Pazar şartlarından daha esnek düzenlemeler içeren İkinci Ulusal Pazar kurulmuştur. Ancak söz konusu pazarın işlevselliği ayrı bir tartışma konusudur.

Şirketlerin tahvil, bono ihraç ederek banka kredilerinin yanında kendilerine alternatif finansman temin etmeleri belli bir şirket ölçeği gerektirmektedir. Küresel dünyanın dinamiklerinin şirketler dünyası üzerinde yenilik yaratma, yüksek teknoloji üretmeyi gerektirmektedir. Geleneksel finans sistemi, yeni teknolojilerin ve henüz piyasada kabul görme ihtimali netleşmemiş ürün ve hizmetlerin “belirsizlik” içeren yapısına uygun değildir. Bu durum, küçük ölçekli işletmelerin ve yeni endüstrilerin gelişmemesine engel teşkil etmektedir. Bu nedenle geleneksel banka kredisinin yanında alternatif finansman tekniklerinin inovasyon sürecine olanak verecek biçimde tasarlanması gerekmektedir. Yüksek teknoloji geliştirmede en iyi alternatiflerden biri risk sermayesidir. ABD merkezli çok sayıda firmanın büyümede ihtiyaç duyulan kaynak ihtiyacını bu yöntemle karşıladığı bilinmektedir. Microsoft, Xerox, Hewlett Packard girişimci sermayesi ile kaynak temin eden firmalara bir kaç örnektir. Dünyanın önde gelen yazılım firması Microsoft, mikro ölçekli olarak kurulmuştur. Baygan ve Freudenberg'in (2000) çalışmasında risk sermayesi ile finansman ve firmaların performansı arasındaki ilişki analiz edilmiştir. Kortum ve Lerner (1998) tarafından yapılan çalışmaya atıfta bulunularak, firmaların sahip olduğu patent sayısı hakkında istatistik analiz yapılarak sonuca ulaşılmıştır. Buna göre, ABD'li firmalara ait 1965–1992 yılları arasında risk sermayesi ile kaynak sağlayan kuruluşların, diğer yöntemlerle finansman sağlayan kuruluşlarından daha fazla sayıda patent sahibi oldukları sonucuna varılmıştır. ABD dışındaki diğer ülke örnekleri de benzer sonuçlar vermiştir. Avrupa Risk Sermayesi Derneği'nin 1996 tarihli araştırmasına göre; risk sermayesi kaynağı kullanan firmaların yöneticileri bu tip bir kaynağın kullanılmasının büyümeleri üzerinde etkisi olduğunu belirtmişlerdir. Aynı grup, risk sermayesi yöntemiyle yapılan fonlamanın istihdam, yatırım, ar-ge faaliyetleri ve ihracat üzerinde de etkisi olduğunu ifade etmiştir.

Risk sermayesi fonlarının büyüklüğü üzerinde en önemli etkilerden biri “çıkış alternatifleri”nin varlığıdır. Fonların, yatırım yaptıkları firmalardan bir süre sonra çıkması gerekmektedir. Bu süre ortalama 7 yıl olmakla birlikte 5-10 yıl arasında değiştiği çeşitli kaynaklarca dile getirilmektedir. Bu fonlar, firmaların halka açılması firmaların başka bir firmaya satılması veya birleştirilmesi gibi yöntemlerle firmadan çıkış yaparlar. ABD’deki NASDAQ borsası çıkış mekanizmalarına iyi bir örnek olarak verilebilir. Türkiye’de de İMKB tarafından NASDAQ benzeri bir model üzerinde çalışmalar yapılmaktadır. Bu alanda İsrail, Yunanistan ve Mısır borsaları ile ortak çalışmalar yapıldığı belirtilmiştir. Çıkış mekanizmasının etkin bir sistem halinde çalışabilmesi için iyi bir mevzuat üstyapısı gerekmektedir.

Risk sermayesi, firma gelişiminin üç ayrı fazında kullanılabilir:

- i. **Tohum sermayesi (Seed capital):** Yeni ürün geliştirme, ar-ge gibi fazlarda kullanılır. Henüz firma kurulmamıştır.
- ii. **Başlangıç sermayesi (Start-up capital):** İlk ürün geliştirme ve bu ürünün pazarlama etkinliklerinin gerçekleştirilmesi amacıyla, firmaların yeni kuruluş veya kuruluştan sonraki dönemlerinde kullanılır.
- iii. **Genişleme sermayesi (Expansion capital):** Kapasite artırımı, yeni pazar ve ürün geliştirme gibi büyüme hedefli girişimlerin kaynak ihtiyacını karşılamak amacıyla kullanılır.

Türkiye’deki KOBİ’lerin gelişmiş ülkelerdeki rakiplere göre en büyük dezavantajı finansmandır. Özkaynakları dışındaki tek finansman aracı banka kredileridir. Dünyadaki rakipleri enflasyon oranının birkaç puan üzerinde dış kaynak bulurken, Türkiye’de son yıllarda kredilerinin reel faiz oranları %20’nin altına düşmemiştir. Ülkemizde KOBİ’lere yapılan finansal destek ağırlıklı olarak kamu bankaları yoluyla sağlanmıştır. TSKB ve Halk Bankası’nın KOBİ’lere yönelik sübvansede edilmiş kredileri günümüzde etkinliğini yitirmiştir. Türkiye’de ilk risk sermayesi fonu Vakıfbank A.Ş. tarafından Vakıf Risk Sermayesi Yatırım Ortaklığı A.Ş. ünvanı ile 1994 yılında kurulmuştur. Elimizdeki verilere göre bu fon, genelde teknoparklarda yerleşik girişimlere yönelik yatırımlar gerçekleştirmiştir.

Teknoloji firmalarının oluşumu ve hayatlarının devamı için gerekli mevzuatın oluşturulması ve ilave teşviklerle desteklenmesi gerekmektedir. Bilgi ve finansman alanındaki engelleri ortadan kaldırarak teknoloji girişimciliği desteklenmelidir. Bu konuda devlet teşvikleri ile ilgili kanuni düzenleme 2000 yılında yapılmasına karşın, kriz sebebiyle teşviklerden faydalanan firma sayısında arzu edilen düzeye ulaşılamamıştır.

Hindistan ve İrlanda Cumhuriyeti tarafından teknoparklara ve teknoloji şirketlerine ve nitelikli insan kaynağına yapılan yatırımlar sonucu kısa sürede gerçekleştirilen kalkınma modelleri, Türkiye için de örnek teşkil edebilir. Ülkemizde KOSGEB, TÜBİTAK ve üniversitelerin ortak projeleri ile gündeme gelen teknoparklar, benzer faaliyetleri bulunan şirketleri ve KOBİ'lerle ilgili tüm tarafları bir arada toplamaları sebebiyle önemli faydalar sağlayacaktır.

4.8. KOBİ'lere Doğrudan Finansman Dışındaki Alanlarda da Çözüm Paketleri ve Danışmanlık Hizmetleri Sunarak Gelişimlerine Katkıda Bulunulması

Ticari bankaların çoğu; çok geniş şube ağlarına rağmen KOBİ'leri finanse etmeye yüksek operasyon maliyetleri ve kredibilite sorunları sebebiyle ilgisiz kaldıkları, bugüne değin büyük ölçekli sermaye yoğun firmalara finansman sağlamayı tercih ettikleri gözlemlenmiştir. Bunun sonucu olarak KOBİ'ler finansal ihtiyaçlarını finans kesimi dışından temin etme yoluna gitmişlerdir. Teminat yetersizliği, finansal durumun gerçek yönüyle açıklanmasındaki isteksizlik, bankaların işletmeye müdahale edeceği korkusu, geniş vizyon sahibi olamama, bankaların kendilerine özgü çözüm paketleri sunmak yerine mutlak değer hedeflerine en kısa yoldan erişmelerini sağlayıcı büyük işletmelere hizmet vermeyi tercih etmeleri KOBİ'lerin bankalara “uzak” kalmalarındaki sebepler olarak gösterilmektedir.

Türkiye'deki KOBİ'lerin en önemli sorunu finansman sağlamanın yanı sıra, pazarlama-planlama alanındaki yetersizlikler, enformasyon eksikliği, yenilikler ve teknoloji konularındaki tıkanmalar olduğu yapılan araştırmalar sonucu karşılaşılan gerçeklerdir.

KOBİ'lerin genel özellikleri aşağıdaki maddelerle özetlenebilir

- Yan sanayi olma potansiyeline sahiptirler.
- Geri kalmış bölgelerde istihdamın istikrarı açısından önem taşımaktadırlar.
- Yöneticilik ve mülkiyet genelde aynı kişide toplanır.
- Nakit yönetimi, fon ihtiyacının etkin kullanımı konularında yetersizlikleri neticesinde mali yapıları hassastır.
- Finansman, pazarlama, muhasebe, ar-ge gibi işletmecilik fonksiyonlarında uzman kişileri istihdam edebilecek mali güce sahip değildirler.
- Fizibilite raporları eksik ve yetersiz olması sonucu stratejik hatalar yapmaya meyillidirler. Stratejilerini yeterli nicel ve nitelikteki bilgiye dayandıramamaktadırlar.
- Ürün pazarlama kanalları yetersizdir.
- Makine parkı yetersizlikleri ve makine-ekipman alımında zorluklarla karşılaşmaktadır.
- Atıl kapasite ile ve standarda uygun olmayan üretim yapılmaktadır.
- Kısa erimli planlama yapmaktadır.
- “Bağımsızlık” duygusu ile ortaklık ve işbirliği konularında çekimser kalmaktadırlar.
- Dışa açılma ve alımlarda yurtiçi ile sınırlı kalma sorunu yaşamaktadır.

Bankalar, finansman alanında uzmanlaşmış kurumlardır. Doğal olarak da müşterileri, bankalarından gerek uzmanlıkları, gerek ilgili olduğunu düşündükleri diğer alanlarda bilgi hizmeti talep etmektedir. KOBİ'lerin, bankalar gibi çeşitli bilgi kaynaklarına erişimi kolay olmadığı için; danışmanlık hizmetlerinin karşılanmasında ve uzman kuruluşlara erişimde bankalar bir köprü görevi görebilirler.

Ülkemizde Bankaların KOBİ'lere yaklaşımı, sermaye yetersizlikleri nedeniyle daha çok finans alanında desteklenme şeklinde algılanmıştır. KOBİ'lerle bankacılık sistemi arasındaki ilişkiyi güçlendirmek amacıyla; kredi kuruluşları ile KOBİ'ler arasındaki iletişim iyileştirilmeli, mali araçların daha iyi kullanılmasının yanı sıra işletmelerdeki yönetim kalitesiyle ilgili bilgilendirme araçlarının kullanım olanaklarının gösterilmesi gerekmektedir. Bankalar aşağıda detaylı olarak belirtilen danışmanlık hizmetleri

konusunda; danışman firmalarla KOBİ'ler arasında iletişimi sağlayan bir köprü görevi üstlenmelidirler:

- Bilgisayar destekli yönetim sistemleri geliştirilmesi,
- E-ticaret ve e-iş alanlarında gerçekleştirilmiş çalışmalardan faydalandırılması,
- Network oluşturma, ortak girişimler, ihtisaslaşmış hizmet merkezleri gibi yollarla KOBİ'ler arasında işbirliğinin geliştirilmesi,
- Kalite belgelerine önem verilmesi,
- KOBİ yöneticileri ve sahiplerinin eğitimi,
- KOSGEB gibi uzman kuruluşlarla işbirliğine girilmesi,
- KOBİ'lerin doğal ortakları konumuna ulaşmaları sağlanmalıdır

Danışmanlık hizmetleri verilebilecek diğer alanlar ise sektörel bilgi servisleri, bilanço analiz programları, nakit yönetimi teknikleri, yeni şirket kuruluşlarında danışman ekiplerin oluşturulması ya da işletmecilik seminerleri düzenleyerek bu alanda rehberlik hizmetleri sunulabilmesidir. Bankalarca oluşturulacak, danışmanlarca desteklenecek portallerden KOBİ'ler; genel yönetim ve diğer uzmanlık alanlarındaki eksikliklerinin topluca giderilmesi olanağına kavuşacaklardır. Bu noktada bankaların kazancı ise kurulan iletişimin devamlılığı ile müşterisinin bankasına olan bağımlılığını sağlamak olacaktır. Ayrıca alınan danışmanlık hizmetleri ilave finansman gereksinimini doğurduğu takdirde bankalarca özel çözüm paketleri sunabileceklerdir.

Eskiden yalnızca büyük firmaların gelişme stratejisinde bulunan uluslararası piyasalara açılma düşüncesi KOBİ'lerin gündemine girmiştir. Uluslararasılaşma yalnızca yeni pazarlara girmek isteyen firmalar için değil, kendi ulusal pazarlarında rekabet güçlerini artırmak isteyen işletmeler için de önemlidir. Avrupa Birliği'nin işletme politikasının temel hedefi de işletmelerin bu alanda desteklenmesidir. Dışa açılma konusunda yapılan araştırmalarda açıkça görülmektedir ki; şimdiye kadar belirli firmalarla yapılan ihracat belirli bir düzeye kadar gelmiş ve bu noktada durağanlaşmıştır. İhracata yeni firmaların yönlendirilmesi gerekmektedir. KOBİ'leri ihracata teşvik etmek ve ihracata katkıda bulunmalarını sağlamak, Türkiye'de ihracatı artırmanın temel koşulu haline gelmiştir.

Bankalar bu çalışmaların içinde yer almalı ve ihracatta pazar araştırması yapmak, pazar bulma konusunda KOBİ'lere yardımcı olacak kaynakları göstermede, KOBİ'lerin dış pazarlardaki talep, gelişim, değişim ve mevzuat hakkında bilgilennemelerinde yardımcı rol üstlenmelidirler.

4.9. Reel Sektörü E-Ticarete Yönlendirme

Mal ve hizmet talebindeki artış, iş dünyasında rekabeti de zorunlu kılmıştır. Ticaret'in internet üzerinde yapılması "e-ticaret" kavramını ortaya çıkarmıştır. İş dünyası da rekabete uyum sağlamak için çalışmalarını ve yatırımlarını e-ticarete yönlendirmiştir. E-ticaret ile amaç; firma-müşteri-tedarikçiyi internet ortamında buluşturmadır.

E-ticaret ile;

- i. Ticaret öncesi firmaların elektronik ortamda bilgilenebilmesi ve araştırma yürütmesi,
- ii. Firmaların elektronik ortamda buluşması,
- iii. Ödeme sürecinin yerine getirilmesi,
- iv. Taahhüdün yerine getirilmesi, mal veya hizmetin müşteriye teslimi,
- v. Satış sonrası bakım, destek vb. hizmetlerin temin edilmesi hedeflenmektedir.

Ülkemizde elektronik ticaretin geliştirilmesi amacıyla; hukuk, teknik ve finans çalışma grupları oluşturulmuş ve bu komitelerde; gerekli teknik ve idari alt yapının kurulmasını sağlamak, hukuki yapıyı oluşturmak, elektronik ticareti özendirici önlemler almak, ulusal politika ve uygulamaların uluslararası politikalar ve uygulamalarla uyumunu sağlamak alanında çalışmalar başlatılmıştır.

Ayrıca Avrupa Birliği Komisyonu "Bilgi Ekonomisinde Müteşebbis Avrupa" oluşturma yaklaşımıyla belirlediği KOBİ politikalarında bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanımı, yaygınlaşması ve üretimine verdiği önemi belirten bir adım olarak; e-Europe bütçesinin bir bölümünü "KOBİ'lerin sayısallaştırılması"ni hedefleyen "GoDigital" girişimine tahsis etmiştir. Bu girişim KOBİ'lere yönelik 2001-2005 dönemi için hazırlanan "Çok Yıllık Program: MAP" kapsamında uygulamaya konulmuştur.

Avrupa Birliği Komisyonu, yeni yüzyılda KOBİ'lere yönelik idari ve düzenleyici iş ortamını basitleştirme, e-ticaret, e-iş gibi konularda KOBİ'lerin bilinç düzeylerini ölçme, e-ticaret için gerekli mevzuatın erişilebilirliğini sağlama ve belirlenecek standartlarla işlerliği olan bir alt yapı oluşturma eylemlerine yer vermektedir.

Ülkemizde de KOBİ'lerde Bilgi ve İletişim Teknolojisi yeteneğinin geliştirilmesi amacı ile Başbakanlık tarafından e-Avrupa çalışmaları bünyesinde e-Türkiye eylem planı oluşturulmuştur.

Bu plandaki hedefleri;

- Çeşitli organizasyonlar planlanarak bilgi ve iletişim teknolojisi satıcıları ve e-pazaryeri yapımcılarını bir araya getirilmek,
- e-ticaret ve e-iş konulu seminerler ve toplantılar ile anlaşılmasını sağlamak,
- Bu yönde yapılmış çalışmaları ortaya çıkarmak, eksik olan tarafların katılımı sağlanarak KOBİ'lerin etkinlik ve verimliliklerini artıracak tedbirlerin alınması sağlanmak,
- Üniversite, sanayi ile bilgi ve iletişim teknolojisi üreticisi ve satıcıları bir araya getirilerek, sanayinin bilgi ve iletişim konusunda uzman personel ihtiyacını belirlenmek ve bu doğrultuda personel yetiştirme programları oluşturulmasını planlanmak şeklinde özetlemek mümkündür.

Bankalarca e-Türkiye eylem planı desteklenmeli, güvenli e-ticaret ortamının oluşturulması için bilgi sistem güvenliğinin kurulması ve e-ticaret dünyasına reel sektörün yaklaşmasına katkıda bulunmaları gerekmektedir.

Krizlerden daha az etkilenecek bir ekonomiye geçiş ancak sağlıklı bir e-iş ve e-ticaret dönüşümü ile sağlanabilecektir. Son iki yılda B2B alanında da büyük şirketlerin alım güçlerini birleştirme modeline dayanan kurumsal satın alma siteleri konusunda büyük ölçekli yatırımlara başlanmıştır. E-ticarette hedeflenen başarıya henüz ulaşılammama nedenleri incelendiğinde şirket stratejilerindeki;

- i. Hedef kesim ve kimlik belirlemede zayıflık,
- ii. Ürün seçiminde başarılı olamamak,

- iii. Fiyatlama ve hizmetteki hatalar,
- iv. Hatalı teknoloji, ergonomi dışı kullanım,
- v. Müşteri ilişkileri sağlayacak teknoloji ve uygulamaların düşünülmemesi gibi hatalı uygulamalar gösterilebilir.

Ülkemizde B2B alanında yapılan çeşitli çalışmalar ve yatırımların büyük bir kısmı şu an için bayii otomasyonuna yönelik olmakla birlikte, bankaların alıcı ve satıcı arasındaki ilişkiyi hızlandırdığı ve kolaylaştırdığı ticari kartlara geçiş süreci başlamış, ayrıca alıcı ve satıcının elektronik ortamda bir araya gelmesi pazaryerleri ile sağlanmış durumdadır.

Firmaların internet ortamında sunacağı ürün ve hizmetlerin müşterilere ulaştırılması, buna uygun bir teknik alt yapının oluşturulması ve iş süreçlerinin elektronik iş ortamına göre tasarlanmasına yönelik olarak bankalar, teknoloji şirketleri ve üniversitelerin işbirliği içinde çalışması sinerji yaratacaktır. Reel sektör açısından; Bankalarca yapılan yatırımlarla da desteklenen e-ticaret, firmaların maliyetlerinin azaltılması, verimliliğin artırılmasında, yeni pazarlara uzaklık ve bilgi eksikliklerinin giderilmesinde reel sektöre önemli katkılar sağlayacaktır. Kanallarını ve ürünlerini e-ticaret'e uyumlu hale getirmiş bankalar, reel sektörün büyümesini, derinleşmesini, ekonomideki verimlilik ve etkinliğini artırmakla kalmayacak, kendi pazar paylarını da gelişen ekonomiye uyumlu olarak arttırabileceklerdir.

4.10. Reel Sektörde Alternatif Dağıtım Kanalları Bilinci Yaratma Yönünde Çalışmalar Yapılması

Finans sektörü elektronik dönüşümün başta gelen sektörlerindedir. Türkiye ATM'lerle 1980'li yıllarda tanışmış, internet bankacılığına 1997'de başlamıştır. Bankalar müşterilerine sundukları finansal hizmetleri teknolojinin bilgi-işlem ve iletişim alanındaki yeniliklerini kullanarak çeşitlendirmiş ve şube ile sınırlı olan bankacılık hizmetlerini telefon, internet ve mobil iletişim platformuna taşıyarak 7 gün 24 saat hizmet verir hale gelmiştir. Alternatif dağıtım kanalları içerisinde ATM ve internet hizmet kanalları bu alanda büyük mesafe kaydetmiştir.

Aşağıda kanal kullanımlarına yönelik düzenli yapılan bir araştırmanın sonuçları bulunmaktadır. Alternatif dağıtım kanallarının banka içindeki kullanım oranları geçen yıllara kıyasla artış göstermektedir. Ancak, alternatif dağıtım kanallarının bankalara ve müşterilere sağladığı pek çok avantaj ve tasarruf göz önüne alındığında bu rakamlar oldukça düşüktür.

Tablo 6: Araştırma Sonuçlarına Göre Kanalların Kullanım Yüzdeleri

Şube	%41,5
ATM	%33,7
İnternet	%16,9
Telefon	% 7,9

Reel sektörde alternatif dağıtım kanallarının kullanım oranlarının istenilen seviyelere ulaşmamasının en önemli nedenlerinden birisi iletişim ve teknolojik altyapının yetersiz olması ve buna bağlı olarak kısıtlı kaynağın maliyetlerinin yüksek olmasıdır. Sektörde önde gelen bankaların bu konuda çok ciddi yatırımlarda bulunduğu görülmektedir. Ancak sanal ortamda işlem yapmanın güvensiz ya da riskli olduğunu düşünen müşteri sayısı azımsanamayacak kadar fazladır.

Elektronik bankacılığın en önemli avantajı maliyet tasarrufu sağlamasıdır. Bankaya gelip yapılan bir işlemin maliyeti, telefonla yapılan işlem maliyetinin iki katı, ATM'den yapılan işlemin dört katı, internet ile yapılan işlemin yaklaşık yüz katı kadar olduğu yapılan araştırmalar sonucu bilinmektedir. Bu nedenle bankaların alternatif dağıtım kanallarına yatırım yaparak rekabet gücü sağlayabilecekleri ortadadır. Elektronik bankacılığı özendirme için hizmetlerden çok düşük komisyon ücretleri alınmalıdır.

Kurumsal müşterilerin ihtiyaçları bireylerden oldukça farklı olup; onay yetkilendirmesi, işlem limitleri yüksek olduğu için ekstra güvenlik gibi farklı uygulamalara açık sistemlerle çalışmaları işlemlerini gerçekleştirmeleri için gereklidir. Bu nedenle kurulması gereken sistemlerin bu tür ihtiyaçları karşılayabilecek esnekliklere müsait olması gerekmektedir.

Alternatif dağıtım kanallarını aktif olarak kullanan müşterilerin ihtiyaç duydukları tüm işlemleri kanallar aracılığı ile gerçekleştirebilmeleri için de mümkün olan en yeni teknoloji ve uygulamalar kullanılmalı, yeni işlem seçenekleri ilave edilmeli, müşterilerin bankacılık işlemlerini istedikleri kanaldan sorunsuz olarak gerçekleştirebilmeleri sağlanmalıdır.

Alternatif dağıtım kanalları konusunda bilinçlendirme yapılması ve bu alanda tamamlayıcı unsurların oluşturulması amacıyla bankaların, reel sektörün, basın kuruluşlarının, e-ticaret konusunda teknoloji yatırımı yapmış ve bu alanda hizmet veren şirketlerin bir araya gelerek komiteler oluşturmaları ve bu komiteler altında aşağıda belirtilen görevleri üstlenmiş çalışma grupları oluşturularak;

- i. Elektronik bankacılık kavramı hem bankalara hem de müşterilere tanıtılmalı,
- ii. Medya kuruluşları tanıtım ve bilgilendirmede bir araç olarak kullanılmalı,
- iii. Elektronik bankacılık faaliyetlerini güvenlik açısından incelenmeli ve çözümler üretilmeli,
- iv. Başta KOBİ'ler olmak üzere farklı segmentlerin ihtiyaçlarını tespit etmek amaçlı araştırmalar yapılmalı, ilgili kuruluşlar ve banka temsilcileri ile seminerler gerçekleştirilmeli,
- v. Konunun hukuksal boyutu araştırılmalı ve bu konuda seminer gibi etkinliklerde bulunulmalı,
- vi. Bu komite çalışmalarında bu yönde örgütlenmiş uluslararası kuruluşların da yer alması sağlanmalı, dünyadaki gelişmeler konusunda reel sektör bilgilendirilmeli,
- vii. Bunun yanı sıra farklı müşteri tiplerine göre oluşturulacak segmentleri hedefleyerek hizmet detaylarının tanıtıldığı kampanyalar ve reklam faaliyetler gerçekleştirilmeli,
- viii. Elektronik bankacılığın yaygınlaşması için son yıllarda gelişen kavramlardan CRM (Müşteri İlişkileri Yönetimi) “genel anlamı ile müşteri sadakati ve memnuniyetini artırmayı amaçlayan stratejiler” uygulanmalı, bu şekilde satışların artması, maliyetlerin düşürülerek daha karlı ve rekabet gücü yüksek piyasaların oluşması sağlanmalıdır.

Alternatif dağıtım kanallarının kullanılması ile reel sektöre sağlanacak en büyük fayda; ticaretin gerçekleştirilmesinde oluşan maliyetlerin ciddi şekilde azaltılması olacaktır. Buna

ek olarak; reel sektörün bilgiye hızlı erişim ve alınan kararların hızla uygulanmasına olanak sağlayan karlı ve etkin bir yönetim fonksiyonu oluşturabilmeleri sağlanacaktır. Teknoloji geliştikçe bankacılıktaki e-dönüşüm süreci de gelişmeye devam edecektir, ancak yüksek teknoloji gerektiren bu yatırımların karşılığının alınabilmesi ve bankacılık sektörüne katkısı olabilmeleri; kullanımın artırılmasından geçmektedir.

Alternatif kanallarla rutin işleri azalan şubeler pazarlama ve satış kanalı olarak hizmetlerini sürdürecektir, banka ve müşteri arasında köprü görevini sürdürmeye devam edecektir. Mevcut şubelerin yanı sıra oluşturulacak operasyon merkezleri, şubelerden rutin iş yükünü alarak, bu işlerin daha az maliyetlerle yapılmasını sağlayacaktır. Bu şekilde şubeler müşterilerine daha fazla zaman ayırabilecekler, hizmet kalitesi de yükselecektir.

4.11. Verimlilik Ölçüm Sistemleri Geliştirilmesi

Uzun yıllardır süregelen yüksek enflasyon, mali piyasalarımızda belirsizliği artırıp, istikrarlı büyüme yeteneğimizi ve bankacılık sistemimizin verimliliğini olumsuz yönde etkilemiştir. Enflasyonist ortamda artan banka ve şube sayısı bankaların, maliyet kontrolü bilincinden her geçen gün biraz daha uzaklaşmalarına yol açmıştır. Yüksek enflasyon; mali piyasa derinliğini, vade uyumunu, sermaye yeterliliğini ve fayda-maliyet analizlerini olumsuz yönde etkilerken, finansal ürünlerde de yeterince çeşitlilik sağlanamamıştır. Sonuç olarak, enflasyon bir yandan kaynakların verimli ve etkin kullanılmasını engellerken, diğer yandan da maliyetleri perdeleyerek bankacılık sistemini verimsiz kılmıştır. Enflasyondaki gerileme ve sürdürülebilir istikrar arayışlarına paralel olarak yalnız bankalar değil her işletme için verimlilik kavramı ön plana çıkmaktadır.

En genel çerçeveye baktığımızda verimlilik örgütsel performansın fiziksel bir ölçümüdür. Bu kavramdan yola çıkılırsa verimliliği artırılabilmesi için önce halihazırdaki verimlilik seviyesini ölçmek gerektiği açıktır. Ölçüm yapabilmek için sağlıklı verilere gereksinim vardır. Verilerin sağlığı ise işletmelerin şeffaflığı ve denetim kültürünün yerleşmesiyle mümkündür. Ancak, ölçme sonucu elde edilen bulguların ya da bilgi kümesinin değerlendirilmesi ile ileri yönelik üretim için gerekli girdi karmasının planlanması ve kontrolü mümkün olabilir ve verimlilik boyutu geliştirilebilir. Bu nedenle, günümüz

işletmelerinde verimlilik değerlendirme s¼reci ve bilincinin yerleştirilmesi kaçınlmaz bir gerekliliktir.

Bankalar, birçok girdi ve çıktılı ekonomik karar birimleri olup, sermaye getirisini artırmayı amaçlayan ve finansal hizmet veren aracı kurumlardır. Ancak, bankacılıkta çıktı vekt¼r¼n¼ belirlemek çok kolay bir iş değildir. Banka performans ölç¼m çalışmalarının birinde çıktı kabul edilen bir değişken bir diğerinde girdi olarak ele alınabilmektedir.

Bankacılıkta verimlilik deyince ilk akla gelen kavramlar: Ürün eşitliliği, ölçek ve kapsam ekonomileri, m¼lkiyet ve piyasa yapısı, birleşmeler, devralmalar, yabancı bankaların piyasaya girişi, özelleştirme, çevresel ekonomik koşullar, rekabet gücü, teknolojik gelişim, operasyonların merkezileştirilmesi, iş s¼relerinin yeniden yapılandırılması, aktif kalitesi, sermaye yeterliliği, gözetim etkinliği, şeffaflık, alternatif dağıtım kanalları, gelir/gider dengesi olarak sıralanabilir. Bu unsurların optimum düzeyde kullanılması “toplam kalite yaklaşımını” getirecektir.

Bir bankada verimlilik ve karlılık ölç¼lmesi amacıyla geliştirilen sistemler aşağıdaki seviyelerde ölç¼me imkan sağlamalıdır:

- i. Banka genelinde karlılığın zaman içinde seyri
- ii. şubeler veya iş kolları itibariyle karlılığın zaman içinde seyri
- iii. Farklı şubeler veya iş kolları için karlılık karşılaştırması
- iv. Bankanın genel karlılığına farklı şubeler veya iş kollarının yaptığı katkı ve bunun zaman içinde seyri
- v. Emek verimliliği

Bankaların elinde bulunan müşteri bilgi veritabanlarında müşteri analizinin detaylı olarak yapılması ve müşteri profillerinin tespit edilmesi en önemli safhalardan biridir. Doğru müşteri analizi müşteri ihtiyaçlarıyla paralel ürünlerin ortaya çıkarılmasına öneyak olacaktır. Doğru ür¼n¼ doğru müşteriyle buluşturabilecek bir analiz ve dağıtım mekanizması optimum s¼relerde hizmet sunabilen bir organizasyon modeline temel teşkil

edecektir. Bankalar yatırımlarını yönlendirmek için verecekleri stratejik kararlarda bu kriterleri göz önüne almak zorundadırlar.

Verimliliğin ön plana çıkması bankaların yapılarında ve hizmet noktalarında bazı revizyonlar yapmalarını zorunlu kılacaktır. Büyük bankalar müşterilerine daha iyi hizmet verebilmek için şubelerini işlevsel olarak ayırırken, küçük bankalar belli hizmet alanlarında yoğunlaşmayı seçebileceklerdir.

Finansal serbestleşme ve dezenflasyon politikaları sonucu bankaların Devlet iç borçlanma senetlerinden elde ettikleri gelirlerde ve mevduat-kredi net faiz marjlarında yaşanan gerilemeler, hizmet gelirleri üzerine odaklanmalarına sebep olmuştur. Müşteri analizini doğru yapan, enflasyonist devrede teknolojik altyapı yatırımlarını kesmeyen bankalar bu devrede önemli avantaj sağlamışlardır.

Yurtdışı uygulamalardan Brezilya ve Arjantin örneklerinde hayata geçirilen projelerle risk yönetiminin önemi artarken, karlılık düzeyindeki azalışa karşın maliyet etkinliğinde ve operasyonel verimlilikte artış gözlenmiştir.

Bankaların verimlilik artışı nihai olarak müşterisine düşük maliyetli hizmet, ucuz kaynak, yaygın dağıtım kanalları ve tasarruf olarak yansıyacaktır. Maliyet gelir dengesi olumlu bir bankanın müşterileri de bankanın ürettiği her türlü pozitif çıktı ve üründen aynı oranda faydalanabilecektir.

5. BASEL-II SÜRECİNİN TÜRK REEL ve FİNANS SEKTÖRLERİNE ETKİSİ

5. Basel-II Sürecinin Türk Reel ve Finans Sektörlerine Etkisi

1988 yılında Bank for International Settlements (BIS) bünyesinde toplanan Basel Committee on Banking Supervision (Komite), “Basel Accord” (Basel Mutabakatı) adlı karar ile sermaye yeterliliğine uluslararası düzeyde bir standart getirmiştir. Söz konusu karar 1992 yılında yürürlüğe girmiş ve tanımlanan sermayenin, risk ağırlıklı aktiflere oranının minimum %8 olması öngörülmüştür.

Zaman içinde uygulamada ortaya çıkan aksaklıklar ve son yıllarda yaşanan global krizlerin uluslararası bankaların taşıdığı risklerin boyutunu ortaya çıkarması, düzenlemenin yeterliliği konusunda soru işaretleri doğurmuştur. Böylece Komite, Haziran 1999’da yeni bir sermaye yeterlilik sistemi önermiş ve yoruma açmıştır. Öneri, 1988 Basel Mutabakatı’nın sermaye gereğinin risk temeline dayandırılması yaklaşımını korumakta, ancak bankaların üstlendikleri risklerin daha gerçekçi bir şekilde yansıtılmasını ve bu risklerin gözetim ve denetim otoritelerince daha etkin izlenmesini amaçlamaktadır.

Son öneri taslağını Nisan 2003’te yayımlayan ve 31 Temmuz 2003’e kadar yoruma açan Komite, mutabakatın son versiyonunu Haziran 2004’te yayımlamıştır. G-10 ülkelerinde uygulamaya 2006 sonu geçilmesi öngörülmürken, diğer ülkelerde geçişin 2007’den sonra olacağı düşünülmektedir. Genel olarak G-10 ülkeleri içinde Yeni Basel Mutabakatı’nın (Basel II) ilk etapta uluslararası alanda faaliyet gösteren bankalarda ve ulusal otoritelerin uygun gördüğü diğer büyük bankalarda uygulanması öngörülmüştür. Özellikle G-10 ülkeleri dışındaki bankacılık sistemlerinde kaynak yetersizliği ya da öncelik gerektiren başka konular bulunması nedeniyle uygulamaya geçiş zamanlarının geri atılabileceğini belirten Komite, aynı zamanda Basel II’nin uygulamaya geçtikten sonra da gelişmeye ve değişmeye açık olduğunun altını çizmiştir.

Asya krizinden beri gelişmekte olan ülkelere sermaye akışında ciddi bir düşüş söz konusudur. Düşük uluslararası bağımsız kredi notuna sahip borçlanıcılara verilen kredilerin sermaye ihtiyacını oldukça artırması nedeniyle, Basel II uygulaması, gelişmekte olan ülkelere verilen kredilerin maliyetini arttıracak gibi miktarını da azaltacaktır. Bu durumun

özellikle yatırım notu altındaki ülkeler için (Türkiye bu grupta yer almaktadır) sorun yaratması muhtemeldir. Türkiye gibi OECD ülkesi olmaktan doğan avantajlarını kaybedecek ülkelerde bankaların sermayelerini artırması bir zorunluluk olacaktır.

5.1. Basel-II'nin Ana Hatları

Temel olarak mali sistemlerin güvenliğinin artırılmasını hedefleyen Basel II'nin 1988 düzenlemesi ile ana farkları şu şekilde özetlenebilir:

- i. Sermaye yeterliliği ölçümünde iç denetim sistemleri ve risk kontrol mekanizmalarına verilen ağırlık artmış ve bu mekanizmaların yeterliliği konusunda kamu otoritesinin gözetim ve denetimi önerilmiştir. Her banka için standart sermaye yeterlilik rasyosu hesaplama yöntemi yerine bankaların risk ölçüm ve yönetim sistemlerinin kalitesine göre daha esnek bir yaklaşım önerilmekte, dolayısıyla bankaların daha etkin yapıda faaliyet göstermesi öngörülmektedir.
- ii. Sermaye yeterliliği hesaplamasına dahil edilen riskler çeşitlendirilmiştir. 1988 düzenlemesinde sadece kredi ve piyasa riskleri değerlendirilirken yeni düzenlemede operasyonel riskler de hesaplama dahil edilmektedir.
- iii. Piyasa disiplini uygulaması, bankaların kamuoyunu bilgilendirmelerini teşvik etmektedir.

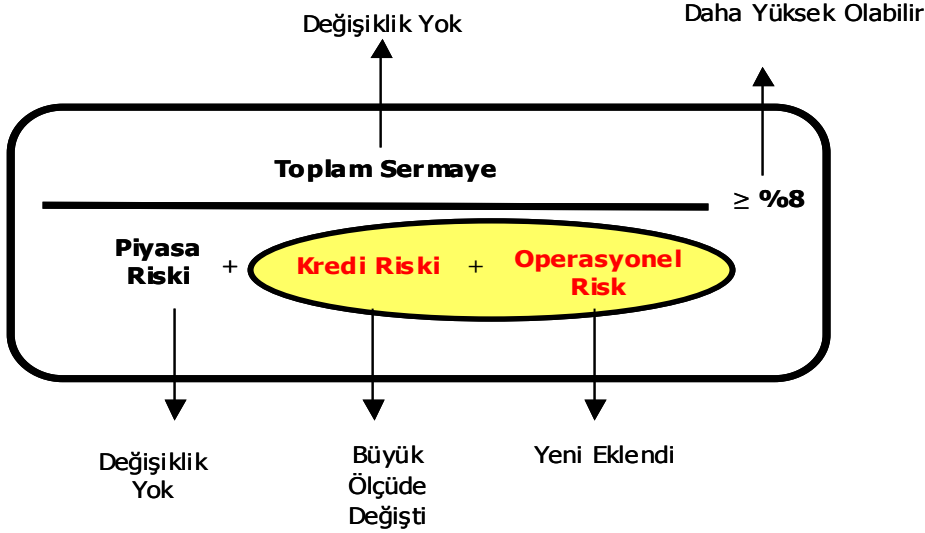
Değişik yönleri ile değerlendirildiğinde Basel II, bankalara yeni maliyetler yüklemekle birlikte, daha etkin risk yönetimi ve uluslararası piyasalarda daha güvenli ve etkin bankacılık faaliyetleri sürdürülmesini sağlaması beklenen bir uygulamadır.

Yeni düzenlemenin üç temel kapsamı aşağıda özetlenmiştir;

5.2. Minimum Sermaye Yeterliliği

Basel II minimum sermaye yeterliliğinin hesaplanmasına ilişkin yeni uygulamada, toplam sermaye hesaplamasına herhangi bir değişiklik getirilmemiştir. Değişiklik, risk ağırlıklı kalemlerde gerçekleşmiştir. Operasyonel risk, Basel II uygulaması ile yeni eklenmiştir. Kredi riski hesaplama mantığı ise büyük ölçüde değiştirilmiştir.

Grafik 8: BASEL II Çerçevesinde Sermaye Yeterliliği

5.3. Sermaye Yeterliliğinin Denetimi

Denetimciler, bankaların riskleri oranında sermaye tutmalarından sorumludur ve bankalardan asgari kanuni sermaye oranlarını aşan miktarda sermaye tutmalarını da talep edebilmektedir. Ancak Komite, ülkelerin hukuk sistemlerindeki farklılıklar nedeniyle denetim uygulamasında zorluklar çıkabileceğini kabul etmektedir. Dolayısıyla yeni çerçeve altında banka yönetimlerinin de bir dahili sermaye değerlendirme süreci geliştirmeleri ve bankanın özel risk profili ve kontrol sistemi ile uyumlu sermaye hedefleri koymaları önem taşımaktadır. Bu dahili yöntemler denetime tabi olacaktır.

5.4. Piyasa Disiplini

Yeni düzenlemenin son ayağını oluşturan piyasa disiplini, bankaların daha şeffaf bir yapı sergilemelerine dayanmakta ve kaliteli bilgi açıklama standartlarını teşvik ederek, bankaların yeterli sermaye tutmasında piyasa katılımcılarının rolünü artırmaktır. Bu uygulama ile bankalar daha kapsamlı kamuoyu bilgilendirmesi yapmak durumunda kalacaktır. Şu an sadece halka açık bankalarda belli bir şeffaflık standardı varken, yeni uygulama ile tüm sistemin şeffaf olması amaçlanmaktadır.

Bankaların taşıdıkları riskler ve bunların yönetimi konusunda yapacağı kamuoyu bilgilendirmeleri hem piyasanın hem de banka hissedarlarının algılamalarını önemli ölçüde etkileyecektir.

5.5. Basel-II'nin Türk Finans ve Reel Sektörüne Etkisi

Basel II'nin Türk Finans ve Reel Sektörüne etkisi iki şekilde olacaktır.

Birinci olarak; Basel II kurallarının prensipte gelişmiş ülkelerin bankacılık sektörlerine yönelik olduğu, gelişmekte olan ülkeler ve bu ülkelerdeki bankaların ise farklı bir yapılanma altında olmaları nedeniyle daha fazla yükümlülük altına girecekleri düşünülmektedir.

OECD üyesi olan ancak düşük uluslararası rating'e sahip Türkiye'nin mevcut durumu dikkate alındığında, yeni önerinin belkemiğini oluşturan "aktiflerin risk ağırlığının belirlenmesinde kredi değerlendirme kuruluşlarının ya da bankaların kendi derecelendirmelerinin esas alınması" uygulamasının Türkiye'yi olumsuz etkileyeceği görülmektedir.

Mevcut sistemde Türkiye'ye kredi kullandıran bankalar bu krediler için sıfır risk ağırlığı (Türk bankaları için ise %20) hesaplamaktadır. Yeni uygulamada ise Türkiye'nin mevcut risk rating notu gereği risk ağırlığının %100 olarak hesaplanıp buna göre sermaye ayrılması, Türkiye'nin dış borçlarının maliyetini yükseltici ve limitlerini daraltıcı etki yapacaktır.

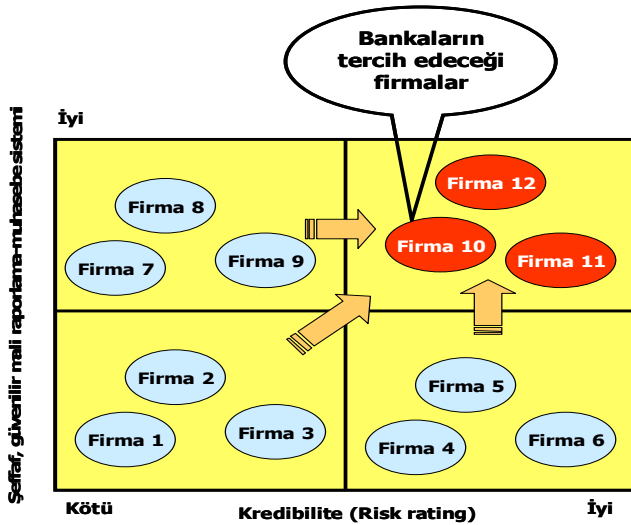
Türk finans sektörünün daha yüksek maliyetle borçlanabilmesi nedeniyle de reel sektörün kullanacağı kredi maliyetleri artacaktır.

Bankalar, buldukları bu kaynakları reel sektöre plase ederken eskisinden daha seçici davranmaya özen gösterecek ve mümkün olduğunca az riskli, esas faaliyet alanlarından kar eden, karlılığını koruyarak istikrarlı büyüeyebilen, şeffaf bilgi akışı sağlayan firmaları tercih etmeye gayret edecektir.

İkinci olarak; Türkiye’de Basel II normlarının kabul edilmesi halinde sermaye yeterlilik hesaplama mantığı büyük ölçüde değişecektir. Operasyonel riskler ilave risk olarak hesaplanacak olup sermaye yeterliliği hesaplamasına dahil edilecektir. Ayrıca, kredi riski de mevcut uygulamadan çok farklı olarak, kredi kullanan kurumun risk derecelendirme notu dikkate alınarak hesaplanacak ve sermaye yeterliliği hesaplamasına dahil edilecektir. Tüm bu değişiklikler dikkate alındığında ve ülke rating notunun mevcut durumunu koruması halinde, Türk finans sektörünün sermaye yeterlilik ihtiyacı artacaktır.

Sonuç olarak, Basel II’nin hayata geçmesi ile birlikte, kaynakların nereye yönlendirileceği konusunda seçim kriterleri çok daha fazla analiz ve karşılaştırmaya dayalı olacak, maliyet (fiyat), firmaların güvenilirliği (riskliliği) ile doğrudan ilişkilendirilecektir. Bu kapsamda, kredi fiyatlaması risk bazlı yapılacak ve risk derecelendirme süreci, kredi tahsis aşamasında belirleyici rol oynayacaktır.

Grafik 9: Bankaların Tercih Edeceği Firmalar

Bankalar artık kredi kullanırken, gerçek faaliyet konularında ve kayıt içi çalışan, yüksek kredibilitesi olan, yönetim sistemlerini kurmuş, şeffaf, güvenilir mali raporlama ve bilgi akışı yapabilen, firmaları tercih edeceklerdir.

İlk aşamada reel sektöre aktarılabacak kaynaklarda bugünkünden farklı bir yapılanma oluşsa bile, orta vadede sermaye kullanımının etkinleşmesi ile birlikte ortaya çıkacak verimlilik artışı, reel sektöre yönelik kaynak kullanımını arttırabilecektir. Bu kapsamda reel sektör, yeniden yapılanma çalışmalarına biran önce başlamalıdır.

Türkiye’de çok az firma bağımsız kredi risk derecelendirme kuruluşlarından risk derecelendirme notu almıştır. Rating notu olanlarında yatırım yapılabilir notunun (BBB) altında olmaları firmaların yeni Basel-II uygulamasında risklilik derecelerini arttırmaktadır.

Gelişmekte olan ülkelerdeki bankalar fonlama ihtiyaçları için de banka dışı kaynaklara yöneleceklerdir. Dış ticaretin finansmanında ve yurtdışı borçlanmada düşük uluslararası bağımsız kredi notuna sahip ülkelerin borçlanma maliyetleri artacaktır.

Tüm bu gelişmelere paralel olarak reel sektörde bu gelişmelerden doğrudan etkilenecektir. Türk Bankalarının yurtdışından temin ettikleri kaynakların maliyetinin artması, doğrudan reel sektöre yansımaktadır. Ayrıca bankalar sözkonusu kaynakları reel sektöre plase ederken eskisinden daha seçici davranacak, risk derecelendirmenin önemi artacaktır.

Tüm bu gelişmeleri dikkate alarak Basel II uyum süreci içerisinde gerekli çalışmaları tamamlayan kurumlar, rakiplerine göre daha avantajlı konumda olacaklardır.

6. SONUÇ ve DEĞERLENDİRMELER

6. Sonuç ve Değerlendirmeler

Bankacılık, Türk finans sektörünün en önemli fon arzı yaratan kesimi olduğu için reel sektör açısından hayati bir öneme sahiptir. Bu yüzden bankacılık kesiminde yaşanan yapısal problemler, reel sektörü de doğrudan etkilemekte ve ekonominin geneline tüm olumsuzluğu ile yayılmaktadır. Ekonominin gelişimi ve istikrar için, bankacılık reel sektör ilişkisi bu yüzden büyük önem arz etmektedir.

Kamu borçlanma gereğinin yüksek olması bankacılık sistemince yaratılan kaynakların da bu açığı kapama yönünde plase edilmesine neden olmuştur. Arzu edilen gelişme ise bankaların mevduatlarını kredilere dönüştürme oranlarının yüksek olması ve toplam kullandırılan banka kredilerinin GSYİH'ye oranının yüksek olmasıdır. Gelişmiş ekonomilere bakıldığında bu oranların Türkiye'ye göre çok yüksek olduğu gözlemlenmektedir. Söz konusu oranın arttırılması için yapılması gerekli olan en temel kamusal düzenlemeler;

- Kamu kesimi borçlanma gereğinin düşmesi,
- Aracılık maliyetlerinin düşürülmesi,
- Devlet iç borçlanma senetleri ile şirket borçlanma senetleri arasındaki vergi eşitsizliğinin giderilmesi,
- Banka TL ve YP fon sağlama araçlarının vergilendirilmesindeki tutarsızlığın giderilmesidir.

Böylelikle menkul portföyünden kredi plasmanına geçiş sağlanacak, şirketlerini bono ihracı ile finanse edecek reel sektör kurumları vergilendirme konusunda dezavantajlı konumda olmayacaktır. Bankalar TL kaynak toplamada daha elverişli koşullarla karşılaşarak faaliyetlerini daha az kur riski ile karşılayabileceklerdir.

Bunun yanında KOBİ finansmanın önemli girişimleri olan kamu bankalarının bu faaliyetlerinden çekilmesi ve sıkı para politikasına bağlı olarak banka kredilendirme hacimlerinin düşmesi sorunu büyüten diğer etmenler olarak dikkati çekmektedir.

Bankacılık sektörünün yakın tarihlerde yaşadığı süreç, sistemin finansman sağlarken risklilik yapılarını bozmayacak nesnel kriterlere daha da ağırlık vermesi sonucunu doğurmuştur. Bu nedenle bankacılık sistemi için geçerli olan uluslararası muhasebe standartlarına geçişin reel sektör kurumları tarafından da kısa zamanda uygulamaya geçirilmesi gerekmektedir. TMUDESK'in bu konudaki girişimleri bilinmektedir. Bankalar için öncelikli olarak kredilendirecekleri firmaların, enflasyondan arındırılmış mali durumu, ve iştirakleri olan şirketler için ana şirket ile iştirak ve ortaklıklarının ilişkisinin gözlemlenebilir olması esastır. Bu nedenle “enflasyon muhasebesi” ve “konsolidasyon ilkeleri” reel sektörde uluslararası standartlara uygun haliyle uygulanmalıdır. Raporlama kadar, denetim konusunda da reel sektörde standartlar getirilmesi uygulamanın işlerliği açısından önem arz etmektedir.

Reel sektör kurumlarının uzun vadeli planlama ve kurumsallaşmaya önem vermesi, meslek odalarının, bankacılık sektörünü alt sektörlerin ihtiyaçları ve koşulları hakkında bilgilendirerek stratejik bir köprü kurulması hem reel sektör kuruluşlarının varlığını devam ettirmesi hem de ilişkinin uzun vadeli ortaklık şekline dönüştürülmesi açısından önemlidir.

İlişkilerin yeniden yapılandırılması sürecinde bankacılık kesiminin de reel sektörün ihtiyaçlarına eğilmesi kaçınılmazdır. Reel sektör içerisinde en ciddi finansman sıkıntısını KOBİ'ler yaşamaktadır. Bu şirketlerin, işletmenin etkin pazarlama, nakit yönetimi, e-ticaret gibi çeşitli fonksiyonlarında yetersiz olduğu bilinmektedir. Aynı zamanda söz konusu şirketlerin kalkınma yolunda önemli katkıları olması beklenmektedir. Bu nedenle öncelikli olarak bankaların yenilik (inovasyon) yaratabilecek şirket yapılarına ve üretim süreçlerindeki belirsizliklere uygun finansman modelleri üzerinde durmaları gerekmektedir. Bu konuda “risk sermayesi” en iyi alternatif finansman stratejisi olarak önerilmektedir. Yurt dışı tecrübeler risk sermayesinin geleneksel kredilendirme sürecine oranla küçük firmalarca daha çok tercih edildiğini ve sonuçların daha etkin olduğunu göstermektedir.

KOBİ'lerin bir diğer kısıtlı kaldığı nokta ihracattır. Bankaların dış ticaretin gerçekleştirilmesi, dış ticaret finansmanı ve mevzuatı konusunda KOBİ'lere eğilmesi

gerekmektedir. E-dönüşüm projelerinde daha tecrübeli olan bankaların KOBİ'lere yol gösterecek, ihtiyacı olan danışmanlık süreçlerinde de köprü görevi görmesi gerekmektedir.

Reel sektör bankacılık linkini oluşturacak bir yeni halka da BASEL II uygulamalarıdır. Bilindiği gibi, Uluslararası Ödemeler Bankasının (BIS) en iyi uygulamalar çerçevesinde oluşturduğu yeni sermaye yeterliliği uzlaşısı, BASEL II, ülkemizde de 2004 Haziran ayında BDDK tarafından yayınlanan yönetmelikle kabul görmüştür. Uygulamanın öngörülen başlama tarihi 2007 yıl başıdır. Yeni uygulama eski uygulamaya göre bankaların risk ölçümü gerçekleştirirken daha esnek ölçüm yöntemlerine başvurmalarını sağlarken daha önce sermaye yeterliliğine dahil edilen piyasa ve kredi risklerinin yanına operasyonel risklerin de dahil edilmesi mecburiyetini getirmiş. Kredi riskinin hesaplamasında da özellikle Türkiye gibi OECD ülkesi ama düşük ratingli ülkeleri etkileyebilecek önemli değişiklikler getirmektedir. Eski düzenlemede OECD ülkesi olan ülkelere kullandırılan kredilerin %0 olan risk ağırlıkları yeni uygulamada geçersiz olduğundan yeni düzenleme Türk Bankacılık sisteminde faaliyet gösteren bankalar açısından ilave sermaye gereksinimi doğurmaktadır. Bankaların yüksek ratinge sahip firmalara fon kullandırmayı tercih edecek olması nedeniyle mevzuattaki bu değişiklik kredi sürecinin diğer ucundaki reel sektör firmalarını da yakından ilgilendirmektedir.

Yeni oluşacak kredilendirme sürecinde risk bazlı kredi fiyatlama sistemine geçilecektir. Bu da düşük ratingli kuruluşlar için ek maliyet anlamına gelmektedir. Türkiye'de az sayıda firmanın bağımsız derecelendirme kuruluşlarından rating aldığı bilinmektedir bu nedenle reel sektör yeniden yapılanma çalışmalarını hızlandırmalıdır. BASEL II'nin yaratacağı ortamda ilk aşamada reel sektöre aktarılacak kaynaklarda bir daralma öngörülse de orta vadede sermaye kullanımının etkinleşmesine ve verimlilik artışına yol açması beklenmektedir.

Sunulan tüm bu öneriler çerçevesinde tarafların beraberce hareket etmesi, öngörülen temel sorunların aşılmasında etkili olacak ve bankacık reel sektör ilişkisinin büyümeyi destekler nitelikte ilişkisinin kesintisiz devam etmesini sağlayacaktır. Önümüzdeki dönemde bankacılık sektörünün daha etkinlik ve verimlilik tabanlı olması gerekecektir. Mevduat ve

kredi arasındaki faiz marjları yaşanan dezenflasyon sürecinin gereği olarak giderek düşmektedir. Dolayısıyla faiz yönlü karlılık azalacaktır. Bu gelişme kredi kalitesinin düşmesi neticesinde bankacılık sektörünün özkaynaklarının daha da hızlı eriyeyeği anlamına da gelmektedir. Bu nedenle risk bazlı fiyatlamanın bankacılık sektöründe yaygınlaşması beklenmektedir. Reel sektör kurumlarının bu paralelde yönetim sistemlerini oturtması ekonominin tüm kesimlerinde etkinliğin ve verimliliğin artmasını sağlayacaktır. Bu sürece kamu otoritelerinin de vergi ve diğer mevzuatlarda yapacakları düzenlemeler ile önemli katkılar sağlaması gerekmektedir. Çalışmamızın bu iki önemli sektörün bağlarının güçlendirilmesi yönünde gerekli adımın atılabilmesinde katkı sağlayabilirse amacına fazlası ile yerine getirmiş olacaktır.

Kaynaklar

BAGEHOT, W., (1873), Lombard Street:A Description of the Money Market

BAYGAN, G. and FREUDENBERG, M., (2000), The Internationalization of Venture Capital Activity in OECD Countries, STI Working Papers, OECD, Paris.

ERSEL, H., TARHAN, C., (2001), "Özel Ticari Bankaların Makroekonomik Ortamdaki Değişikliklere Tepkileri", Mayıs-Haziran, 2001, Active Dergisi.

GÜVEN, S., (1999), Türkiye'de 1980 Sonrasında Kredi ve Menkul Kıymet Piyasalarının Gelişimi ve İktisadi Büyüme, Uzmanlık Tezi, Hazine Müsteşarlığı.

GÜVEN, S., (2001), Sermaye Hareketlerinin Nedenleri, Etkileri ve Türkiye Örneği, İktisat İşletme ve Finans Dergisi, Ağustos 2001, Sayı:185.

GÜVEN, S., (2002), Türkiye’de Banka Kredileri ve Büyüme İlişkisi

HICKS, J. R., (1969), Automatists, Hawtreysians, and Keynesians, Journal of Money, Credit and Banking, Ohio State University Press, vol. 1(3), pages 307-17, Aug.

LERNER, J., GOMPERS, P., (1998), The Determinants of Corporate Venture Capital Successes: Organizational Structure, Incentives, and Complementarities, NBER Working Papers 6725, National Bureau of Economic Research, Inc.

LEVINE, R., (1997) “Financial Development and Economic Growth: Views and Agenda”, Journal of Economic Literature, June 1997, 688-726.

LEVINE, R., and ZERVOS, S., (1998), Stock Markets, Banks, and Economic Growth, The American Economic Review, June 1998, 537-558.

ROBINSON, J., (1952), The Rate of Interest and other essays

SAK, G., ÖZATAY, F., ve ÖZTÜRK, E., (1996), Şirketler Kesiminin Finansman Sorunları ve Alternatif Finansman Kaynakları, İstanbul: TÜSIAD Yayınları No:TÜSIAD-T/96–1/192).

SCHUMPETER, J., (1912), Theorie der wirtschaftlichen Entwicklung. Leipzig: Duncker & Humblot. English translation published in 1934 as The Theory of Economic Development. Cambridge, MA: Harvard University Press.

UYGUR, E., (1993), Financial Liberalization and Economic Performance in Turkey, Ankara: T.C. Merkez Bankası Yayınları